

Digteren

Søren Ulrik Thomsen

*Mon ikke altid det har været svært
at tro på Gud?*

DEBAT
artikler

Danskerne er troende, men ikke religiøse
Psykologi overtager religionens funktion

Troens vilkår i moderniteten | tema

Teolog Lars Sandbeck:
*Evnen til selvkritik afgørende
for at en samtale kan fungere* | 12

Sognepræst Peder K. Roulund:
*Både kristendommen og moderniteten
er syndige bevægelser* | 8

Religionssociolog
Annette E. Sørensen:
Modernitet udelukker ikke religion | 16

Magasinet IKON udgives af den kristne forening IKON (Informations- og samtaleforum for Kristendom Og Ny religiøsitet). Magasinet henvender sig til alle, der ønsker at forholde sig til den religiøse mangfoldighed. Formålet er gennem saglig og engageret formidling at inspirere til dialog, give dybere indsigt og øge forståelsen mellem kirken og tidens religiøse strømninger.

Abonnement: IKON udkommer normalt i marts, juni, september og december. Årsabonnement 180,- kr. (inkl. moms). Løssalg 45,- kr. Abonnement kan bestilles på nedennævnte adresse eller ved indbetaling af beløbet på giro 6 61 61 51 med angivelse af afsenderadresse samt formålet med indbetalingen.

Redaktion: Lars Buch Viftrup (ansv. red.), Anne Krabbe-Poulsen, Jens Linderøth, Lene Skovmark, Ingerlise Provstgaard, Martin Herbst.

Sats og layout: Jeanette Westh.

Forsidebillede: Morten Holtum, 2011.

Tryk: Fjerritslev Tryk,
Østergade 35, 9690 Fjerritslev, tlf.nr. 98 21 24 31.

Oplag: 800.

Indlæg og artikler sendes til Redaktionen, IKON, Nørreallé 29, 8000 Århus C, e-mail: ikon@ikon-danmark.dk. Læserbreve/debatindlæg modtages gerne, dog forbeholder redaktionen sig ret til at udelade eller forkorte efter eget skøn. Signerede artikler er ikke nødvendigvis udtryk for IKONS holdninger.

Annoncer: 4 kr. pr. mm. - 1/4 side 800 kr. - 1/2 side 1400 kr. - 1 side 2500,- (alle priser ekskl. moms).

IKON: Nørreallé 29, 8000 Århus C, tlf.: 30200280.
SE-nr. 1663 9397. Træffetid bedst tirsdag og torsdag.
E-mail: kontor@ikon-danmark.dk.

Formand: Louise Buch Viftrup,
louiseviftrup@gmail.com.

Hjemmeside: www.ikon-danmark.dk.

Her kan man også melde sig ind i foreningen IKON, hvor årskontingentet er 200,- kr.
(dog 100,- kr. for studerende og pensionister).
Husstandsmedlemskab 300,- kr.

Det er tilladt at citere fra IKON i henhold til Medieansvarsloven med tydelig kildeangivelse.
Ved eftertryk af artikler må der aftales med redaktionen eller forfatteren.

Copyright © IKON-Danmark 2010.

ISBN 0907-7987.

Indhold

4

INTERVIEW med Søren Ulrik Thomsen
Mon ikke altid det har været svært at tro på Gud?

Af ANNE KRABBE POULSEN

8

Det europæiske menneskes træthed
Af PEDER K. ROULUND

12

Religionskritik og behovet for religiøs selvkritik
Af LARS SANDBECK

16

Modernitet udelukker ikke religion
Af ANNETTE ELLEGAARD SØRENSEN

18

DEBAT
Jeg er troende... men fandme ikke religiøs!
Af MORTEN SKRUBBELTRANG

20

DEBAT
Fra religion til psykologi
Af LARS BUCH VIFTRUP

22

Kirken skal bevæge
Af PETER FISCHER-NIELSEN

24

Dialog er en essentiel del af det kristne liv
Af LOUISE BUCH VIFTRUP

27

KLUMMEN *Teologi i farten*
Hvorfor er den indre dialog vigtig?
Af EVA BERNHAGEN

Troen er løs

Af LARS BUCH VIFTRUP, sognepræst og redaktør

Kan det lade sig gøre at tro på Gud? Også, hvis man samtidig er et moderne menneske? Et menneske, der ved om Big Bang? Et menneske, der anerkender de mange indsigter i menneskets liv og psyke, som moderne videnskaber som sociologi, historie, fysik, biologi, psykologi og filosofi har gjort sig i moderne tid? Nej! Vil nogen på det bestemteste sige. Ja! Vil andre som en selvfølge sige. Men helt sikkert er det, at den udvikling, som vi kalder for moderniteten, og som strækker sig over særligt de seneste 200 år af vores historie, har haft en enorm indflydelse på troens vilkår. De store religiøse institutioner er blevet trængt tilbage. Nye religionsformer har set dagens lys. Individualisme og pluralisme har overtaget dagsordenen. Tilværelsen behøver ikke længere en religiøs forklaring eller tydning for mange.

I dette nummer af Magasinet IKON stiller vi skarpt på de mange udfordringer, som religion oplever i et samfund, der er dybt præget af religionskritik og ikke-religiøst funderet livsforståelse. Det er forhåbentligt et nummer, der afspejler, at det ikke nødvendigvis er nemt. Religion er i vores moderne verden blevet et problematisk begreb, der for mange er ensbetydende med fundamentalisme og konflikt. I den europæiske virkelighed er religion gennem sekularisering blevet et meget marginaliseret fænomen. Samtidig er der store bevægelser, der tyder på at religion dukker op igen i nye former. Moderniteten har svækket de religiøse institutioner, men har åbnet en stor ladeport til en individualistisk funderet åndelighed, som religionskritikken ikke kan ramme. Mange af religionens funktioner er overtaget af terapeuter, der med nye ritualer og myter på individualismens præmisser fører klienterne mod ”frelsen”.

De to første artikler er personlige overvejelser om forholdet mellem modernitet og tro af digter Søren Ulrik Thomsen og sognepræst Peder Kjærsgaard Roulund. De næste to artikler er teoretiske baggrundsartikler af teolog Lars Sandbeck og religionssociolog Annette Ellegaard Sørensen. De følgende to kortere artikler diskuterer med udgangspunkt i hver deres aktuelle bog forskellige aktuelle vinkler på spørgsmålet om troens betingelser i en moderne verden. For der er faktisk mange, der tror. Men de tror bare ikke på den måde, som kirken siger, man skal. Troen er løs. Den er diffus. Den er personlig. Men den søger at udtrykke sig. Det er bare ikke så ofte kirken, der bliver ramme om den åndelige samtale. Det bliver i stedet den spirituelle terapeut, coach eller hvem det nu lige kan være. Hvordan forholder kirkerne sig til det?

Måske kan den moderne verden virke som en trussel mod troen. Men måske er der også gode ting ved, at troen ikke er nogen selvfølge. Måske er det med til at tydeliggøre troens væsen, at den netop ikke bare er noget, man kan tage for givet? Det er snarere noget, man får givet eller giver sig over til. Under alle omstændigheder må man forholde sig til troens betingelser, som de nu er i dag.

God læselyst!!

3

Mon ikke altid det har været svært at tro på Gud?

INTERVIEW: Søren Ulrik Thomsen er en af dansk lyriks betydeligste digtere. De senere år har han med bl.a. debatbogen ”Kritik af den negative opbyggelighed” taget del i den offentlige debat. Det er i den forbindelse IKON har sat ham stævne. Emnet er kristendom og modernitet.

Af ANNE KRABBE-POULSEN

Intet er tilfældigt. Digteren tager et ord, et ords lyd og dets placering alvorfuldt. Det er måske derfor Søren Ulrik Thomsen har valgt formen at besvare mine spørgsmål skriftligt. Han er et sprog menneske, en ordkunstner. Så når journalister spørger, om han ikke kan sige, det han mener, med andre ord, svarer han ikke overraskende: ”Nej, så siger jeg jo netop noget andet!”

Vi mødes dog alligevel i den virkelige virkelighed på Temple Bar på Nørrebro. Bemærk stedets navn Temple Bar til emnet kristendom og modernitet. Tilfældigt? Næppe. Det er ingen hemmelighed at interviewer nu møder sit digteridol med hans seneste digtudgivelse i tasken, Rystet Spejl, der venter på at blive signeret.

Vi lever på to etager samtidigt

Hvordan kan du være kristen og moderne på samme tid?

- Fordi mennesket for mig at se altid lever på to etager samtidigt. På denne ene er vores vilkår bestemt af præcis dét sted

og dén tid, hvor vi lever her og nu - for vores vedkommende: Et bestemt sted i den vestlige verden anno 2011. Dé vilkår er helt unikke og meget forskellige fra, hvordan mennesker levede samme sted for bare 30 år siden. Men på den anden side deler vi jo også altid nogle grundvilkår med ethvert menneske til enhver tid hvor som helst i verden. Vi lever både i en verden, der konstant forandres, og på helt uforanderlige betingelser.

- Når jeg læser et 500 år gammelt persisk digt, er det jo ikke mærkeligt, at det rummer passager, jeg ikke forstår. Nej, det mærkelige er da så meget af digtet, jeg straks forstår.

- Samtidig med, at vi skal tage stilling til, for eksempel hvordan den nye informationsteknologi gennemgribende forandrer hverdagen, skal vi jo også forelskes, og forlades og være en synder og alligevel glædes over livet og frygte ensomheden og døden, som man altid har skullet. Størrelser som ingen samfundsudvikling har ændret en tøddel på, men som teologien til gengæld altid har forholdt sig til, og som man havde noget lige så klogt at sige om for 2000 år siden, som man har i dag.

Er der en indbygget konflikt, eller er kristendom og modernitet forenelige?

- Der er altid en konflikt mellem kristendommen og en hvilken som helst samtid. Det Nye Testamente er jo ikke mindst

Foto: Morten Holtum, 2011

en lang række beretninger om sammenstød mellem Kristus og omverdenen, for konflikten med verden er indbygget i kristendommen. Eftersom Kristus på én gang var sand Gud og sandt menneske, er han det eneste menneske nogensinde, der har været syndfrit og derfor også den eneste, der har kunnet leve op til Bjergprædikenen og de andre radikale fordringer i evangelierne. Vores vilkår er at være syndere, der har svært ved at tro på nåden. Og det er i sig selv at være i en konflikt.

- Selvom kristendommen tidligere var langt mere integreret i samfundets selvforståelse, tror jeg ikke, at der i moderniteten er en større konflikt mellem mennesket og evangeliet, end der altid har været. Mennesker, der tiljuble moderniteten og sekulariseringen, deler jo i virkeligheden en mærkelig guldalderkonstruktion med dem, der omvendt begræder den: Nemlig at tro, at der engang har været et sammenhængende 'enhedssamfund', hvor alle uden videre troede på Gud. Men mon ikke det altid har været svært at tro på Gud? Det er nok derfor, at der fra Første Mosebog og frem står, at man skal.

Konflikten med verden er indbygget i kristendommen

Hvad er det for et gudsbillede eller kristendomsforståelse, der forudsættes for at leve både i en moderne og religiøs verden?

- Det er et alt for stort spørgsmål, som jeg slet ikke har teologisk dannelse til at give mig i kast med. Men jeg bilder mig ind, at jeg, både hvad gudsbillede og kristendomsforståelse angår, i grunden er ret ortodoks. Og når det kan lade sig gøre, er det nok netop, fordi jeg ikke slår de to etager - den moderne og den

religiøse - sammen til én. Men måske vil en fagmand have en helt anden vurdering af min amatørteologi.

Dagliglivets og kirkens rum

I "Kritik af den negative opbyggelighed" har du skrevet, at det er galt, når væggen mellem kirkens rum og de rum, vi lever vort daglige liv i, væltes ned. Hvorfor?

- Jeg definerer mig selv som en moderat højkirkelig. Med moderat mener jeg, at jeg ikke som mange højkirkelige er på kulturpessimistisk kant med den moderne verden, ligesom jeg heller ikke har noget imod kvindelige præster, homoseksualitet, vielse af fraskilte o.s.v. Og med højkirkelig mener jeg, at højmesse og nadverens sakramente står i centrum for mit trosliv. Ligesom jeg betragter præsteembedet som helligt, selvom præstens person selvfølgelig ikke er det, opfatter jeg kirkerummet som helligt og gudstjenesten som en højtidelig undtagelsessituation. At der er forskel på kirkens og hverdagens rum, er ikke det samme som, at der ikke er en sammenhæng: Alt det jeg evner, tager jeg med mig hjem fra højmesse og forsøger at føre ud i livet. Men eftersom vi er ufuldkomne, må vi også næste søndag hen i kirken, og hvis den stadig skal være kirke, må dens hellighed respekteres, så Guds Hus ikke gøres til endnu et forsamlingshus, men et sakralt rum reserveret til, at vi en time hver søndag kan sætte vores eget forstumlede liv i relation til noget større.

- Og omvendt ville jeg for eksempel slet ikke bryde mig om, at min private bolig skulle fyldes med religiøse artefakter: Det ville både være en desakralisering af de symbolske genstande at befinde sig mellem opvask og snavsetøj og en umenneskeliggørelse af min stakkels lejlighed, hvor jeg lever mit forvirrede dagligliv i rod og tilfældighed. Man skal sætte sit relative liv i

Vi lever både i en verden, der konstant forandres, og på helt uforanderlige betingelser

Temple Bar på Nørrebro, København, hvor Anne Krabbe-Poulsen mødte digteren Søren Ulrik Thomsen til en snak om at være både kristen og moderne. Om at *leve på to etager samtidigt*, som Søren Ulrik Thomsen beskriver det. Foto: Anne Krabbe-Poulsen

.... 6

forhold til det absolutte, men ikke blande de to størrelser sammen.

Hvis religionen handler om det uforanderlige og det politiske om det foranderlige, bliver religionen/Gud så ikke statisk? Er Gud ikke også foranderlig?

- Når politik og religion befinder sig på hver sin etage, er det fordi, politik retter sig imod rationelt at forstå og aktivt at ændre de vilkår, vi kan forbedre. Mens religion forholder sig til det ufattelige og uforanderlige. Kærligheden og døden, for eksempel.

- Vi lever i det foranderlige og ubestandige, men Gud er det absolutte, et punkt uden for tid og sted, vi kan sætte det relative i forhold til. Hvis også Gud var underkastet relativiteten, hvordan skulle vi så kunne kaste vore bekymringer på Ham? Men "Gud er Gud, om alle land lå øde, / Gud er Gud, om alle mand var døde", som Petter Dass skriver. Når vi skal "arbejde til Guds ære", er det fordi, vi skal bruge netop dé evner og dén styrke, vi hver især har fået skænket af Gud - også i perioder, hvor det ikke giver mening, også når vi møder strabadser og modstand fra andre mennesker, for i sidste ende arbejder vi hverken til ære for os selv eller for andre, men for en instans, der ligger helt udenfor det relative.

- At Gud så at sige 'skanderede historien' ved på et vist tidspunkt at lade sig føde ind i verden, er for mig at se ikke ensbetydende

med, at Han er foranderlig, for Kristus har altid og vil altid eksistere: Han er Alfa og Omega, begyndelsen og slutningen.

Tro og værdier

Forandrer troen på Gud mennesket? Hvordan forankrer troen sig i din dagligdag?

- Jeg kan godt være bekymret for, at det kan føre ind i en selvoptaget blindgyde at beskæftige sig alt for meget med de spørgsmål. Jeg skelner imellem at være from og at være hellig. En from mand ved ikke, at han er det - det er han bare, mens en hellig så at sige hele tiden befamler sig selv. Og hellighed i denne forstand er jo langt fra forbeholdt troende. Man kan sammenligne hellighed med sentimentalitet, der jo defineres som 'den anden tåre', hvor den første tåre fældes over det sørgelige, mens den anden falder af rørelse over den første. Så jeg synes, at man simpelthen skal lytte til evangeliet og forsøge at tage det til sig så godt man kan, og så overlade virkningen til Gud: "thi findes noget godt i mig / det alt jo virket er af dig".

Har tro noget med holdninger og værdier at gøre?

- Selvom jeg selvfølgelig i mit lønkammer må spørge til, om mine politiske synspunkter nu også kan være i overensstemmelse med min tro, skal jeg ikke over for andre mennesker begrunde dem i religionen. Det ville jo være at tage Guds navn

forfængeligt: ”Mit politiske synspunkt er rigtigere end dit, fordi det er sanktioneret af Gud”. Og ligesom man skal passe på med at begrunde sine politiske holdninger i kristendommen, skal man afholde sig fra bedømme andres tro ud fra deres politiske tilhørsforhold.

- Jeg er sikker på, at alle troende ærligt og alvorligt forsøger at tænke deres politiske holdninger og øvrige værdier i forhold til evangeliet – men det er jo også tydeligt, at de kommer til vidt forskellige konklusioner. Så nej – der er ikke nogen entydig vej fra tro til værdier.

- Nogle mennesker deler jeg tro, men ikke værdier med, ligesom der findes mennesker, med hvem jeg deler værdier, men ikke tro.

- Og det er i øvrigt en ting, jeg virkelig godt kan lide ved Folkekirken, at jeg her kan sidde på kirkebænken ved siden af et menneske med helt andre politiske og sociale og kulturelle værdier end mine. Vi lytter til evangeliet, drager vores forskellige konklusioner og går derefter ud i verden og gør det hver især, så godt vi kan.

- Adskillelsen af kirke og stat i USA har jo ikke ført til en adskillelse af religion og politik – tværtimod er de amerikanske kirker ekstremt politiserede og et meget langt stykke hen ad vejen delt i højre- og venstrefløjskirker. Og når man sidder på en amerikansk kirkebænk, må man jo spørge: Er vi kun fælles om troen her, eller er vi i lige så høj grad mødt op, fordi vi deler politiske synspunkter og kulturelle værdier?

Moderniteten har ikke særstatus

Din tænkning synes at ligge stor vægt på at skille ting ad. Hvordan finder du sammenhæng i disse sondringer?

- Jeg er ikke optaget af tvinge alt til at danne sammenhæng, og jeg fortolker ikke alting ind i en kristen forståelsesramme. Men som det fremgår af mine essays i ”Kritik af den negative opbyggelighed”, som jo er rene bekendelsesskrifter, har jeg omvendt heller ingen berøringsangst over for at se ting i en kristen optik, hvis det spontant giver mening for mig.

Fordrer det et vist intellektuelt overskud at kunne være moderne og kristen på samme tid?

- Heller ikke i dette spørgsmål tror jeg, at moderniteten har en særlig status, for evangeliet er og har til alle tider været en fordring og en udfordring. Og afhængigt af hvordan den enkelte nu er disponeret, kan man forholde sig til kristendommen intellektuelt, følelsesmæssigt, intuitivt, handlende, men det vil altid kræve, at man overvinder den menneskelige dovenskab. Globalisering og multikulturelle tendenser præger samfundet i dag.

Kan du blive inspireret og fascineret af andre religiøse traditioner end den kristne?

- Selvom min tro hører hjemme i den kristne kirke, er der da en rigdom af erkendelse i andre religioner. Foran mig ligger en fantastisk smuk og klog tekst fra Tao Te King, som jeg skrev af på min skrivemaskine for mere end femogtyve tilbage. Og den har ligget her på mit arbejdsbord og været til daglig inspiration lige siden.

- Forskellen er, at jeg betragter denne taoistiske tekst som særdeles indsigtfuld, men indstiftelsesordene anser jeg for helleglige.

Tid til at fundere

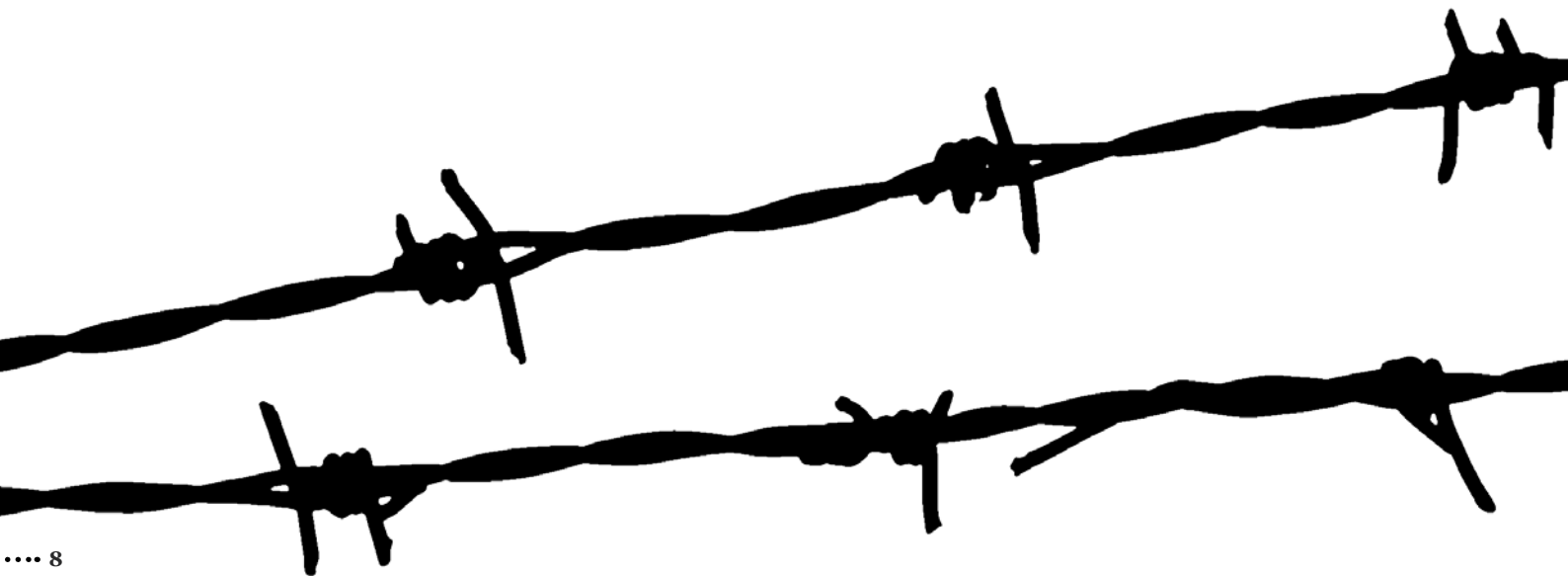
Man kan næsten ikke andet end at føle sig forkælet som læser, når Søren Ulrik Thomsen sætter ord på. Det er lækkert sprog! Sprog, der skaber en verden, der nu er tid til at fundere over.

Det vækker tanker hos mig, at moderniteten ifølge Søren Ulrik Thomsen ikke tildeles nogen særstatus, da evangeliet er og altid har været en fordring og udfordring for mennesket. Dette vil jeg tillade mig at stille spørgsmålstegn ved. Mon ikke det er sværere at være troende på modernitetens præmisser? Søren Ulrik Thomsen taler i en eksistentiel diskurs og mener ikke umiddelbart, at det samfundssociologiske perspektiv har afgørende indflydelse på det at være troende. Det synes svært at udtale sig generelt om menneskets forhold til evangeliet før oplysningstiden på et eksistentielt plan, men på et samfundsmæssigt plan var religionen og Gud en del af forklaringsmodellen, som mennesket ikke kunne tænke sig ud af. I dag fødes vi ind i refleksivitetsverden. En verden fuld af valg, da præmissen for det moderne menneske er: ’du har en anden mulighed’.

Derudover eksisterer der i dag et begreb om et liv uden en gud. Og måske er det det springende punkt, for hvis mennesket ikke har et begreb om noget, eksisterer dette ’noget’ ikke! Det førmoderne menneske havde ikke et begreb om en verden uden for en religiøs forståelsesramme - underordnet, hvor meget det så forholdte sig til den. Men vi har i dag et begreb om en verden og et liv uden for den religiøse diskurs, og det kan udgøre grundlaget for, at det kan være sværere at være troende på modernitetens præmisser. Søren Ulrik Thomsens eksistentielle svar er ganske forførende. Men er det eksistentielle svar også en smule bekvemt?

Jeg forlader Temple Bar med min nysignede digtsamling. I godt lune.

Det europæiske menneskes træthed

.... 8

Jeg bærer i mine tanker en trist stemning med mig, som man kunne kalde "det europæiske menneskes træthed". Denne træthed kommer af, at de to åndelige byggesten for min forståelse af virkeligheden, kristendommen og moderniteten, begge to har været arnested for meget undertrykkelse og mange forbrydelser.

Af PEDER KJÆRSGAARD ROULUND
sognepræst

Kristendom og modernitet er syndige

Kristendommen er her forstået som de store kirkesamfund, der har defineret verdensdele og lande som kristne igennem de sidste 1500 år. Ordet modernitet dækker over mange filosofiske strømninger, der har det til fælles, at de formulerer ønsket om, at verden skal indrettes ud fra videnskabelige indsigter og rationelle beslutninger med sociale eller juridiske rettigheder til det enkelte individ.

Med hensyn til både kristendom og modernitet har der været en tendens til at frikende religionen eller tankesættet for de store krænkelser og forbrydelser, der er gået ud fra kristendommen og fra forskellige moderne bevægelser.

Når f.eks. talen er faldet på hekseprocesserne fra 1400-1600-tallet, har man ofte sagt, at disse hekseprocesser var en fejl, som uheldigvis fandt sted i kristendommens navn, men som kun kan tilskrives mennesker, der ikke efterlevede kristendommens inderste kerne. Det samme har man sagt om det terrorregimente, som plagede menneskene i det daværende Sovjetunionen under Josef Stalins ledelse. Stalin, har man sagt, afveg fra Lenins sande lære, og derfor kunne dette undertrykkelsesmareridt tage form.

Jeg er uenig i disse frikendelser. Jeg tror, at kristendommen er en syndig religion, der i sig selv har sine tilhængeres forbrydelser på samvittigheden. På samme måde tror jeg også, at de bevægelser, der bruger modernitetens tankesæt i deres inderste kerne har ansvaret for den terror og undertrykkelse, som er født ud af den ene eller den anden ideologi eller bevægelse. Fordi jeg har det sådan, bliver jeg træt, når jeg kigger på de to

Det europæiske menneskes træthed kommer af, at de tankestrømme, som udgør min verden, er kilde til ufattelige forbrydelser

Både kristendommen og moderniteten er syndige bevægelser

bevægelser, som for mig er kilden til fortolkning af livet. Jeg tror, at jeg deler denne træthed med mange i Vesten i disse år. Som følge af at både kristendommen og moderniteten er syndige bevægelser, tænker jeg, at der er grund til skepsis og kritik. Både når det gælder modernitet, og når det gælder kristendom. Dette kan man forvisse sig om ved at betragte historien om de moderne bevægelser og kristendommens historie.

Kristendommens synder

Da kristendommen blev den eneste tilladte religion i Romeriget i slutningen af 300 tallet, ødelagde man for eksempel de gamle romerske templer, eller man omdannede dem til kirker.¹ I Athen nedlagde Kejser Justinian den første det nyplatoniske akademi i 529.²

I det hele taget har kristendommen op igennem historien ofte medført en stor modstand mod nye videnskabelige opdagelser. For eksempel blev Gallilei anklaget af den katolske kirkes inkvisition i 1600 tallet, fordi han støttede den indsigt, at solen, og ikke jorden, er i centrum i universet.³

Ikke kun i Den Katolske Kirke er der foregået noget, som vækker min skepsis. Også i mit eget kirkesamfund, Den Lutherske Kirke i Danmark (I dag: Den Danske Folkekirke) er der sket ting, som kan beskrives som hæslige og undertrykkende. Et eksempel herpå er hekseprocesserne, der varede indtil 1600-tallet.⁴ Et andet er det, at man her i Danmark i samarbejde mellem politi og præster tvangsdøbte børn af baptister op til kort tid før indførelsen af grundloven i 1849.⁵

Den moderne drøm blev et mareridt

Når man betragter, hvad kristendommen har bragt til verden igennem mange århundreder, er det måske ikke så sært, at mennesker i tidens løb er blevet kritiske overfor kirkerne. Moderniteten er i dens forskellige afskygninger en række tankestrømninger, der nogle gange var udtrykkeligt imod kristendommen og andre gange gik ind for et samfund, hvor det skulle være muligt at leve uden for kristendommens herredømme.

For egen regning tænker jeg nogle gange på, om man kan sige, at det moderne blev til som en drøm i det 18. og 19. århund-

rede. En drøm om, at mennesket skulle leve et frit liv uden autoriteternes sindelagstvang godt hjulpet i deres hverdag af videnskabens landvindinger og kun underlagt de pligter, som var rationelt begrundet og som gav mening. Det var en dejlig drøm, som rationalisterne og de første modernister havde dengang i 1700 og 1800 tallet. Men drømmen blev til et mareridt.

Videnskaben, som skulle give mennesker et mere og mere problemløst liv, blev brugt til at opfinde våben, der slog mere end 9 millioner af europæiske soldater ihjel under første verdenskrig.⁶ I anden verdenskrig fortsatte det videnskabeligt baserede barbari med udryddelseslejrenes systematiske henrettelse af millioner af mennesker, som for manges vedkommende blev slået ihjel i gaskamre, der var tegnet af videnskabeligt uddannede ingeniører.⁷

Maskinerne førte menneskene ud i hæslige situationer som krig og folkedrab. Maskinerne og teknologien bagved var dog ikke alene, men blev fulgt godt på vej af modernitetens ideer.

Allerede i 1800-tallet så man en hel utæmmet kapitalisme, der forarmede millioner af arbejdere verden over, hvor end industrialiseringen fik fodfæste.⁸ Som reaktion på udbytningen af arbejderne i industrialiseringens barndom så socialismen dagens lys.

Efter første verdenskrig formede radikale socialister kommunistpartier i mange lande, og i Rusland var kommunisterne i stand til at gribe magten i 1917, hvorefter Rusland og dets imperium blev omdøbt til Sovjetunionen. Få år efter den russiske revolution, tog Josef Stalin magten i Sovjetunionen. Under Stalins benhårde styre omkom millioner af mennesker.⁹

Når jeg ser på Stalins forbrydelser, liberalismens kynisme i industrialismens barndom og nazismens folkemord ovenpå alle forbrydelserne i kirkens historie er det svært ikke at synke ned i det, jeg ovenfor kaldte ”det europæiske menneskes træthed”.

En træthed, der kommer af, at de tankestrømme, som udgør min verden, er kilde til ufattelige forbrydelser. En træthed, som også er født af det faktum, at jeg ikke kan leve uden kristendommen eller det moderne. Begge åndelige kræfter må være der.

Krav om mening

Måske kan de to kræfter, hver især, ligefrem holde uvæsenet hos den anden i skak på den måde, at kristendommen bibringer det moderne nye erkendelser og omvendt. Moderniteten, tror jeg, kan give kristendommen to vigtige ting. For det første et krav om mening. For det andet en respekt for virkeligheden.

Hvis vi vender os mod begrebet ”mening” først, så tænker jeg, at alle kristne udsagn skal give mening i menneskers liv, som du og jeg lever det i dag. Et trosudsagn er ikke sandt, fordi det stammer fra Augustin eller Herren selv. Et trosudsagn er kun sandt, hvis det giver mening i det liv, du og jeg lever med hinanden her og nu. Med rette kunne man spørge, om det er mening i naturvidenskabelig forstand, jeg her taler om?

Nej, udsagnet om, at noget giver mening, tænker jeg først og fremmest på i eksistentiel forstand. Det kristne udsagn om, at Jesus er opstået fra de døde er ikke falsk, fordi naturvidenskaben kan bevise, at en mand ikke kan vækkes til live igen, når han har været død i to dage. Jesu opstandelse er tværtimod sand for mig, fordi den er mig en vedvarende kilde til håb om, at livet har vundet over døden.

Der er også ting i kristendommen, som jeg ikke kan få til at give mening. Udsagnet om, at alle, der ikke er i Kristus eller ikke er inden for kirken, vil pine i al evighed i helvede, eller hvordan forskellige kirkesamfund har udtrykt det igennem tiden, kan jeg ikke få til at give mening overhovedet. Jeg synes tværtimod, det er et chauvinistisk dogme vendt mod alle, der ikke følger den rette tro. Den rette tro, som altid vokser ud af et hierarki med dets alt for menneskelige hensyn.

Respekt for virkeligheden

De moderne tankestrømme kan give kristendom et krav om mening. Dernæst kan moderniteten give kristendommen en respekt for virkeligheden, uanset om virkeligheden går på tværs af etablerede trossandheder.

En lille smule omstridt tror jeg, at det er, når jeg siger, at vi, her på vor side af Charles Darwins opdagelser, må læse bibelens skabelsesberetning som en poetisk eller en eksistentiel beretning i stedet for at bruge den som den historisk præcise beskrivelse af verdens tilblivelse. Og måske bliver det kilde til stor uenighed, når jeg siger, at vi ikke længere kan se homoseksualitet som Guds straf for falsk gudsdyrkelse, bare fordi Paulus så sådan på det¹⁰, men at vi i stedet må se det at være bøsse eller lesbisk som en seksualitet, nogle mennesker bærer med som en naturlig og god del af deres personlighed.

Moderniteten kan give kristendommen det, at virkeligheden forpligter, uanset om det betyder, at de kristne må gøre op med vedtagne opfattelser af ret seksualitet eller af verdens naturhistorie.

Mening og virkelighed er mine bud på det modernes indlysende gaver til kristendommen. På sin side har kristendommen også ting at berige det moderne med.

De mest vederstyggelige menneskers værdighed

Jeg tænker, at kristendommen kan give moderniteten en bevidsthed om, at det onde er en realitet i verden. En realitet, man ikke kan organisere sig ud af. Herudover kan kristendommen give det moderne menneske en fornemmelse for de mest vederstyggelige menneskers værdighed.

Når jeg læser Det Nye Testamente standser jeg altid op ved beretningen om Jesu møde med overtolderen Zakæus i Lukasevangeliet. Beretningen rører mig dybt, fordi Jesus her giver værdighed til en mand, som ud fra alle standarder er en slyngel.

På samme tid har jeg brug for Kristus og modernitetens mange befriende tanker og opdagelser

Det at være tolder betød, at Zakæus var en mellemting mellem nutidens narkohandler og alle tiders landsforræder. Jesus går lige netop hen til ham, og ved Jesu besøg får Zakæus sin værdighed.¹¹

Jeg kunne også have nævnt andre beretninger, hvor pointen er, at Jesus altid giver værdighed til dem, som er onde, og de som er uden for de ”godes” systemer.

På den anden side er Jesus i Det Nye Testamente ofte oppe at skændes med farisæerne. Farisæerne var en jødisk gruppe, der kendetegnedes ved, at de var gode mennesker. De gjorde alt for at være helt sikre på, at de altid gjorde det rette. Disse mennesker var ofte i konflikt med Jesus, og med afsæt i Jesu konflikt med farisæerne kan man sige, at Jesus i Det Nye Testamente opsøger og frelser ”de onde”, mens han går hårdt i rette med ”de gode”.

Dette tror jeg egentlig, at kristendommen i mange afskygninger selv kunne lære mange ting af, men jeg tror også, at en fornemmelse for ”de mest vederstyggelige menneskers værdighed” er noget man kan tage med sig, når man regner moderniteten for en del af sin filosofiske arv.

De moderne tankestrømme har flere gange sat skel mellem mennesker, som har forstået sandheden eller er rigtige og dem, der ikke har forstået systemets sandhed eller simpelthen er forkerte. En opdeling som parret med videnskaben har haft frygtelige konsekvenser.

De forkerte eller de uforstandige kunne man fratage al menneskelig værdighed og udrydde. Kristendommens grundfortælling om Jesus fortæller, at alle mennesker har værdighed. Det gælder også dem, som er ufornuftige, forkerte eller onde. På den måde er erkendelsen om alle menneskers værdighed en vigtig kundskab for det moderne menneske.

Det ondes virkelighed

Kristendommen har også en anden vigtig viden at give til modernitetens arvtagere. Det er visheden om det ondes virkelighed, som står i modsætning til den moderne drøm om at kunne konstruere et samfund uden ondskab..

Det onde er en realitet i verden og inde i dig og mig. Vi kan ikke organisere os væk fra ondskaben. Faktisk er de mest grusomme samfund dem, som har konstrueret det onde bort. For alle, der ikke er enige i konstruktionen, har jo ikke set lyset og er potentielt farlige for det system, der har patent på sandheden.

I en moderne tidsalder, hvor vi mennesker, med teknologien i baghånden, har så store kræfter, kan en vished om det onde faktisk redde menneskeliv. Bevidstheden om det ondes realitet kan måske redde os fra fristelsen til at give en folkefører for meget magt, hvor from, god og uddannet han end synes at være. Kundskaben om det ondes eksistens kan give os en skepsis, og jeg tænker, at skepsis har noget at give os både som kristne og som abonnenter på det moderne livssyn.

Brug for både kristendom og modernitet

Jeg kan således være et selvstændigt menneske, som er træt af at se på kristendommens og det modernes udfoldelse af undertrykkelse op igennem historien. På samme tid har jeg brug for Kristus og modernitetens mange befriende tanker og opdagelser.

Jeg vover at tro, at når Gud er en væren i tre personer, så elsker han nok forskellighed i en verden, hvor der er plads til både kristne, muslimer, buddhister, jøder, hinduer, socialister, liberale, konservative, mænd, kvinder, hetero og homoseksuelle. Måske er der håb om, at det europæiske menneske kan blive frisk igen.

KILDER

Hjalmar Holmquist og Jens Nørregaard: *Kirkehistorie I*, J.H. Schultz Forlag, København 1946.

Hjemmesiden Wikipedia: <http://en.wikipedia.org>.

Hjemmesiden Den Store Danske: <http://www.denstoredanske.dk>.

Bibelen, Det Danske Bibelselskab, København 1993.

Foto: Simon Catoudo, sxc.hu

Jeg mener, at rædselsfortællingerne fra kristendommens historie og det modernes tidsalder må have lært os en ting. Nemlig: Ligesom et menneske bærer et lille stykke ondskab med sig og ikke kan tåle at bære et samfunds magt helt alene, så gælder noget lignende for en religion eller en politisk overbevisning. Det betyder, at undertrykkelse og tyranni er lige om hjørnet, når kirken eller en politisk overbevisning får alt magt i et land eller i en hel verden.

Hvis du og jeg ved, at magt ikke er noget, som skal samles et sted, er vi skeptiske overfor alle, der foregiver at eje sandheden. Denne skepsis er med til at give det enkelte menneske en selvstændighed i mødet med de store tanker, hvad enten disse tanker er kristne eller moderne.

NOTER

1 Holmquist Nørregaard Bind I, side 193.

2 Holmquist Nørregaard Bind I, side 268.

3 Wikipedia: *Letter to the Grand Duchess Christina*.

4 Wikipedia: *Heks*.

5 Den Store Danske: *J.P. Mynster*.

6 Wikipedia: *World War I*.

7 Wikipedia: *The Holocaust*.

8 Wikipedia: *Trade union*.

9 Wikipedia: *Great purge*.

10 Romerbrevet kap. 1, vers 25-27.

11 Lukasevangeliet kap. 19, vers 1-10.

Religionskritik og behovet for religiøs selvkritik

Modernitetens religionskritik har svækket den institutionelle religion, særligt kristendommen, men har åbnet sluserne for et væld af andre former for religion, der på grund af deres individuelle karakter er vanskelig at nå med kritik. Hvordan kan religionskritik undgå at føre til, at den kritiserede blot lukker ørene, men i stedet åbne for en selvkritisk religiøsitet?

Af LARS SANDBECK, ph.d., cand. theol.

Den nye tid og religionskritikken

Perioden fra ca. 1750 til i dag kalder vi moderniteten. Det er i virkeligheden en lidt underlig betegnelse for en epoke, for moderne betyder egentlig bare "det nye" eller "den nye tid", hvilket jo synes at udelukke, at der herefter kan indtræffe noget afgørende nyt. For hvad kan overhovedet komme efter "det nye" andet end mere af det nye, dvs. af det samme? Da man i løbet af oplysningstiden begyndte at karakterisere samtiden som "den nye tid", signalerede man altså mere eller mindre bevidst, at historien nu havde nået sit endemål. Menneskeheden var kommet ud af barndommen (antikken), havde overlevet den hektiske ungdom (middelalderen) og var nu langt om længe trådt ind i den modne, voksne fase af sin historie (moderniteten). Den nye tid markerede afslutningen på og overvindelsen af den gamle tid, der havde været mørk og overtroisk.

Karakteristisk nok bliver moderniteten blandt andet til som en reaktion på de langvarige, forudgående religionskrige, der havde splittet Europa. Religionskritikken, opgøret med kirken og traditionen, blev dermed fødselshjælpere for en ny epoke og for en ny europæisk selvforståelse.¹ Siden da har religionskritikken udgjort et karakteristisk træk ved de vestlige samfund og den vestlige tænkning, hvorfor Europa da også jævnlgt bliver beskyldt (eller rost?) for at være en ugudelig verdensdel.

Til en begyndelse var religionskritikken imidlertid slet ikke ugudelig. Den tidlige modernitets religionskritik var nemlig ikke baseret på en principiel afvisning af Guds eksistens, men derimod på en ambition om at udvikle en universel og rationel religion, som hele menneskeheden kunne være fælles om at dyrke. Til det formål måtte man skille sig af med alle de klassiske religioners særtræk og overnaturlige forestillinger og afvise kirkens autoritetskrav, som var baseret på forestillingen om, at

Gud eksklusivt havde åbenbaret sig i de religiøse tekster, som kirken havde gjort til sine.

Først i løbet af 1800tallet begynder religionskritikken for alvor at blive ateistisk. Fra nu af er det ikke kun kirkens autoritære struktur, kristendommens særpræg eller troen på mirakler, men selve fundamentet for al religion, der bliver udsat for kritik, nemlig troen på, at der findes et højere væsen eller højere magter end naturen og mennesket selv. Gud bliver betragtet som en illusion, som kun svage eller irrationelle mennesker har behov for at tro på, og man begynder at forestille sig, at religionens tid snart vil være forbi. Den nye tid skulle være irreligiøsitetens tid.

Indtil videre har det dog vist sig, at religionskritikken og den udbredte sekularisering i Vesten primært har ført til en svækkelse af de store, officielle kristne trosretninger, men at den samtidig har ført til opblomstringen af en mangfoldighed af nyreligiøse og spirituelle retninger. Den traditionelle religion er måske nok på tilbagetog, men nyreligiøsiteten lever i bedste velgående. Det skal jeg vende tilbage til senere.

Skepsis og mistænksomhed

Religionskritik, forstået som en udefrakommende, ateistisk eller sekulær kritik af den religiøse tro, findes i mange udgaver. Kritikken kan f.eks. begrundes videnskabeligt, politisk, sociologisk, humanistisk eller eksistentielistisk.² For overskuelighedens skyld kan man dog inddele religionskritikken i to overordnede kategorier, der fortæller os noget om, hvilken strategi religionskritikken baserer sig på. Religionskritik vil enten være af en skeptisk eller en mistænksom type, og hvad vil det så sige?

Meget kort fortalt, så repræsenterer skepsis og mistænksomhed

to forskellige kritiske attituder, vi kan have til det, vi bliver præsenteret for. Hvis en god ven kommer og fortæller, at han sidste weekend var på date med Madonna, er det udtryk for skepsis, hvis vi tvivler på, at det er sandt, og derfor beder om at få påstanden bevist eller sandsynliggjort. Omvendt er det udtryk for mistænksomhed, hvis vi holder vennen mistænkt for at have nogle skjulte motiver for at fortælle den historie: er han mon i virkeligheden ude på at blære sig? Har han et lavt selvværd, som han forsøger at kompensere for? Og så videre.

Den skeptiske religionskritik er ofte naturvidenskabeligt orienteret. Den interesserer sig for sandheden og det faktuelle og kræver af den religiøse, at han eller hun kan underbygge sin tro på Gud (eller hvad det nu kan være) med kendsgerninger eller fornuftsgrunde. Skeptikeren vil se det, før han eller hun vil tro det, der skal bevise på bordet og ikke kun fromme påstande om, at kun troen kender Gud. Ifølge de skeptiske religionskritikere – som f.eks. svenskeren Ingemar Hedenius og englænderen Bertrand Russell – er religionen netop kritisabel, fordi dens forestillinger ikke sandsynliggøres, men snarere modsiges af naturvidenskaben.³

Den mistænksomme religionskritik er typisk mere psykologisk og fortolkende.⁴ De mistænksomme religionskritikere, f.eks. Karl Marx, Friedrich Nietzsche og Sigmund Freud, interesserer sig ikke synderligt for, om religiøse forestillinger er sande eller falske, men angriber i stedet religionen ved at afsløre de skjulte motiver og interesser, den religiøse kan have i at være religiøs. Den mistænksomme religionskritik er en slags afsløringskunst, der forsøger at bringe de ting frem i lyset, som den religiøse ikke er bevidst om. I stedet for at spørge, om Gud findes, spørger den mistænksomme om, hvad det menneske, der tror på Gud, psykologisk, socialt eller eksistentielt får ud af denne tro. Underforstået er naturligvis, at Gud ikke findes, og at den religiøse derfor kun er religiøs på grund af de psykologiske osv. gevinster, der er forbundet med at tro.

De to religionskritiske grundformer findes næppe i rendyrket form. Der er snarere tale om idealtyper, som en given religionskritik i højere eller lavere grad vil ligne. I moderniteten er religionen blevet udsat for både skeptikerens kritiske spørgsmål og den mistænksomes afslørende fortolkninger. Religionen har været igennem et regulært syrebad, men syre ødelægger ikke nødvendigvis et materiale, det kan også rense det for rustpletter og andet smuds. Det religionskritiske syrebad kan med andre ord både have en destruktiv og en konstruktiv effekt på religionen.

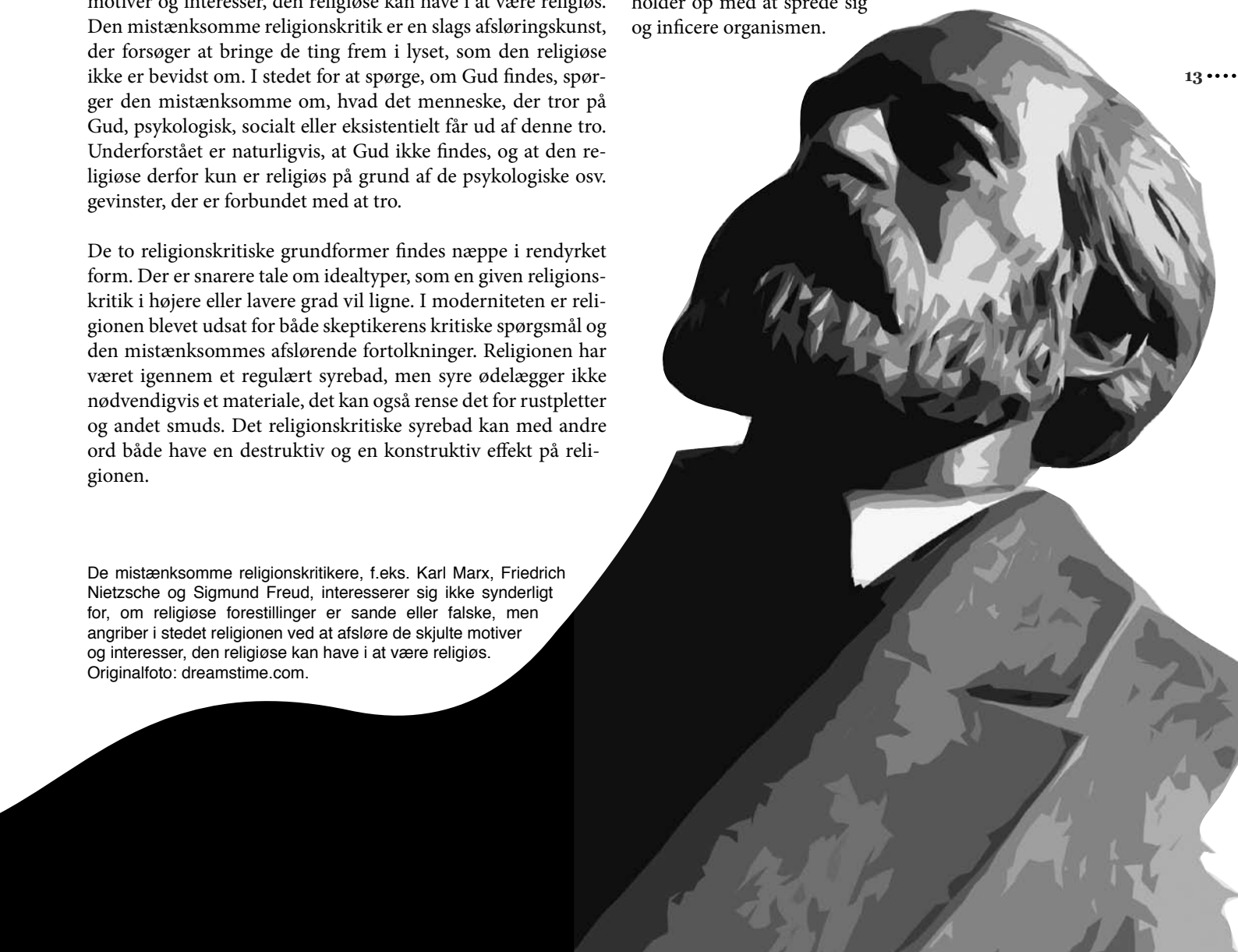
De mistænksomme religionskritikere, f.eks. Karl Marx, Friedrich Nietzsche og Sigmund Freud, interesserer sig ikke synderligt for, om religiøse forestillinger er sande eller falske, men angriber i stedet religionen ved at afsløre de skjulte motiver og interesser, den religiøse kan have i at være religiøs. Originalfoto: dreamstime.com.

Nyateismens religionskritik

Inden for de sidste 6-7 år er der imidlertid udkommet en del ateistiske bøger, hvis forfattere ensidigt opfatter religionskritikens opgave som en bestræbelse på at få religionen til helt at forsvinde. Således skriver f.eks. den engelske biolog Richard Dawkins i sin bog *Illusionen om Gud*, at hvis ”denne bog fungerer efter hensigten, vil religiøse læsere, der slår op i den, være ateister, når de lægger den fra sig.” I resten af bogen forsøger Dawkins så at overbevise læseren om, at den religiøse tro er usand, ufornuftig og farlig, og at det ateistiske livssyn udover at være sandt også er mere optimistisk og moralsk end det religiøse.

Dawkins og andre af de såkaldt ”nye ateister” er blevet berømte og berygtede for at komme med grove udtalelser om religionen, som f.eks. at religionerne må dø, for at menneskeheden kan overleve. Dawkins kalder religionen for en ”mental virus” og opfatter samtidig ateismen som et tegn på mental sundhed. Derudover beskriver nyateisterne religionen som en ”pest”, som ”roden til alt ondt” og som en massepsykose.

Det lader til at være en stiltiende forudsætning blandt nyateisterne, at religionskritikken skal have nogenlunde samme funktion i forhold til religionen, som medicin har i forhold til sygdomme. Formålet med at bekæmpe en virus er jo at forsøge at udrydde den for bestandigt, så den holder op med at sprede sig og inficere organismen.

Fra destruktiv til konstruktiv kritik

Der skal selvfølgelig være plads til hård og kompromisløs religionskritik, som den de nye ateister kommer med. Ikke desto mindre forekommer en sådan forståelse af religionskritikkens opgave mig at være for ensidig, blandt andet fordi den forhindrer religionskritikken i at udmønte sig i en konstruktiv kritik. At kritisere noget betyder jo ikke nødvendigvis et forsøg på fuldstændig at jorde det fænomen, man kritiserer. Ud fra en etymologisk betragtning kan man se, at ordet "kritik" faktisk er et neutralt ord. Oprindeligt betyder kritik (gr.: krinein) noget i retning af at skelne eller sondre eller beslutte sig for noget. Det kan også betyde at fælde en dom, men i sig selv siger dette intet om, hvorvidt domsfældelsen er positiv eller negativ, og dommen kan jo i princippet sagtens falde ud til den anklagedes fordel.

En kritiker – hvis vi altså stadig holder os til ordets oprindelig betydning – er derfor en person, der i sin vurdering af et givent fænomen evner at skelne mellem, hvad der ved dette fænomen er godt og skidt, holdbart og uholdbart, bevarelsesværdigt og forkasteligt, således at vedkommende bliver i stand til at fælde en kvalificeret dom. Dette er præcist, hvad f.eks. en filmkritiker eller litteraturkritiker gør. En filmkritikers opgave består i at informere eventuelle interesserede om, hvad der er godt og skidt ved en pågældende film, og ikke i at overbevise folk om, at de helt skal holde op med at gå i biografen.

I modsætning til film- og litteraturkritikken lader det til, at religionskritik ofte bliver opfattet som forsøget på at få folk til at holde op med at være religiøse. Som sagt skal der også være plads til den form for religionskritik, men religionskritikken bliver indimellem mere interessant og i det mindste mere konstruktiv, når den består i en kritisk refleksion over religion,

Religionskritik må bestå i kultiveringen af en evne hos den religiøse til at udøve permanent selvkritik på sin egen tro

der ikke på forhånd er beregnet på helt at eliminere religionen, men i stedet bestræber sig på at skelne mellem det gode og det dårlige og det bevarelsesværdige og det forkastelige ved en given religion. Et eksempel på en sådan form for religionskritik, som jeg her må nøjes med blot at henvise til, kan man finde i den amerikanske religionsfilosof Merold Westphals glimrende bog *Suspicion and Faith* fra 1998. I den bog trækker Westphal, der er kristen, på de store ateistiske tænkere Ludwig Feuerbach, Marx, Nietzsche og Freud med henblik på at styrke kristendommen ved at udsondre dens potentiale for selvretfærdighed, intolerance og skriftfundamentalisme.⁶ Som sådan er der her tale om en selvkritisk og selvransagende anvendelse af religionskritikken.⁷

Religionskritik som selvkritik

Men tilbage til moderniteten, den nye tid, der nærmest blev skabt ud af et akut behov for religionskritik. Den moderne religionskritik har været rimelig succesfuld i forhold til at få svækket de klassiske, monoteistiske religioner, især selvfølgelig kristendommen, til gengæld har den næsten hjælpeløst måttet se til, imens moderniteten åbnede sluserne for tusinde nye guder. Den skarpsindige modernitetskritiker G. K. Chesterton sagde i begyndelsen af 1900-tallet, at efter folk var holdt op med at tro på den kristne Gud, troede de ikke på ingenting, men på hvad som helst. Moderniteten har været arnested for et utal af nyreligiøse strømninger: pietistiske vækkelsesbevægelser, kri-

Det korte af det lange er, at folk ikke er holdt op med at være religiøse, bare fordi de er blevet moderne

sten bibelfundamentalisme, Jehovas Vidner, Mormonkirken, Moonbevægelsen, Scientology og det udefinerbare og derfor populære New Age-fænomen. Folk tror på Yin og Yang og åndernes magt, går til clairvoyant og healere, lægger magiske sten i køleskabet og under hovedpuden og får ændret navn en gang om året hos den lokale numerolog.

Det må siges at være temmelig ironisk, at den religionskritiske modernitet samtidig er den epoke i verdenshistorien, der mest åbenlyst har disponeret mennesket for en fuldstændig ukritisk og indimellem bevidstløs hengivelse til alskens overtro og nyreligiøsitet. Min pointe i denne sammenhæng er naturligvis ikke at gøre grin med de mange nyreligiøse og nyåndelige fænomener, der er opstået i moderniteten. Min pointe er derimod at gøre opmærksom på religionskritikkens ineffektivitet. Den moderne religionskritik har været med til at svække kristendommen, i hvert fald i dens mere traditionelle og etablerede udgaver, men dette har ikke ført til religionens forsvinden, sådan som man tidligere troede. Det synes tværtimod som om, der i moderniteten er kommet meget mere religion – om end af en

noget anden type end tidligere.⁸ Det korte af det lange er, at folk ikke er holdt op med at være religiøse, bare fordi de er blevet moderne.

Man kan karakterisere modernitetens religionskritik som en udefrakommende kritik af religionen. Den foretages på baggrund af et ateistisk, irreligiøst standpunkt, dvs. ud fra nogle præmisser, som den religiøse ikke kan forventes at dele. Derfor er der en stor risiko for, at religionskritikken kommer til så at sige at tale for døve øre. Der er da også meget, der tyder på, at svækkelsen af den etablerede kristendom ikke er religionskritikkens fortjeneste, men snarere skyldes den tiltagende individualisering og dyrkelse af den enkeltes frihed.⁹ I dag vælger vi selv, hvad vi vil tro på, hvordan vi vil gøre det og hvornår. Vi er blevet traditionsløse i den forstand, at vi ikke anerkender noget, bare fordi det er tradition; enhver heteronomi - dvs. ethvert

udefrakommende forsøg på at bestemme over os – betragter vi som illegitimt. Dette går imidlertid ikke kun ud over de religiøse traditioner, men svækker samtidig den udefrakommende religionskritiks effektivitetspotentiale.

I det frie individs tidsalder, i den sene modernitet, må religionskritik i højere grad fungere som intern kritik, dvs. som selvkritik, end som en udefrakommende kritik af religionen, hvis den altså skal kunne forventes at være virkningsfuld. Religionskritik må bestå i kultivering af en evne hos den enkelte religiøse til at udøve permanent selvkritik på sin egen tro og af de religiøse forestillinger, som vedkommende lader sig betage af. Det er selvfølgelig altid en vigtig øvelse at forsøge at se bjælken i sit eget øje, inden man udpeger splinten i sin brors, at vende det kritiske blik indad og ikke kun udad, men det er næppe blevet mindre vigtigt i dag, hvor vi hver især dyrker det frie valg og retten til at være os selv. Hvis vi i fællesskab skal kunne indgå i en åben samtale om fundamentale religiøse og livsholdningsmæssige spørgsmål, er det i vid udtrækning en given religions eller en given religiøs persons evne til selvkritik, der er afgørende for, om denne samtale kan komme til at fungere og i det hele taget blive interessant.

Ideelt set burde religionskritikken have lært os alle at være både skeptiske og mistænksomme over for alle de religiøse tilbud, moderniteten rummer. Men det allerbedste ville naturligvis være, hvis vi kunne lære at forholde os kritisk til os selv og vores egen tro eller mangel på samme.

NOTER

- 1 H. C. Wind (red.), Religionen i krise. Ethiske og religionsfilosofiske problemer, Berlingske Forlag, 1980. Se især kapitlerne 'Sekularisering' og 'Religionskritik'.
- 2 Se Christian Chabanis, Er Gud til?, på dansk ved Hans Peter Lund, Gyldendal, 1973.
- 3 Ingemar Hedenius, Tro og viden, på dansk ved Mogens Boisen, Hans Reitzel, 1960, og Bertrand Russell, Why I am not a Christian, Unwin Books, 1957.
- 4 Se hertil Paul Ricoeur, Freud and Philosophy: An Essay in Interpretation, Yale University Press, 1970.
- 5 Richard Dawkins, Illusionen om Gud, på dansk ved Henrik Mossin og Søren Markers, Thaning og Appel, 2007, s. 32.
- 6 Merold Westphal, Suspicion and Faith. The Religious Uses of Modern Atheism, Fordham University Press, 1998.
- 7 Religionskritik forstået som religionens evne til at kritisere sig selv, bliver også fremhævet af Ulrik Houliind Rasmussen i artiklen "Efter Guds død. Religionskritik i den sammenstyrtende metafysiske tidsalder", i Mads Peter Karlsen og Lars Sandbeck (red.), Religionskritik efter Guds død, Anis 2009, s. 77-111.
- 8 Lars Buch Viftrup, "Jeg er ikke religiøs, men ...", IKON nr. 72, 2010, 4-9.
- 9 Inger Furseth og Pål Repstad, Religionssociologi. En Introduktion, på dansk ved Ole Thornbye, Hans Reitzels Forlag, 2007, s. 165-220.

Modernitet udelukker ikke religion

Moderne samfund som USA og Europa har meget forskellige forhold til religion. Det sætter spørgsmålstegn ved sekularisering som en nødvendig del af modernitet.

Af ANNETTE ELLEGAARD SØRENSEN
religionssociolog

....16

Modernitet er et ord, man ofte støder på i forbindelse med mediernes beskrivelser af religion, samfund og kultur. Begrebet dækker over en række historiske forandringer i den vestlige samfundsudvikling og har været flittigt brugt inden for sociologisk forskning. Her gives en kort beskrivelse af modernitetsbegrebet med fokus på de seneste årtiers nuancering og afgrænsning af begrebet.

I løbet af nogle hundrede år har den vestlige verden gennemgået store omvæltninger, som har givet en meget dynamisk samfundskultur og dermed skabt betingelserne for, at det enkelte individ blev sat fri til i højere grad at kunne skabe sin egen identitet.

Det drejer sig blandt andet om hele udviklingen på det materielle og økonomiske område, hvor industrialiseringen startede befolkningens bevægelse fra land til by, og kapitalismens fremvækst satte skub i den sociale mobilitet.

Men de filosofiske strømninger i Europa og naturvidenskabens udvikling ændrede også det moderne menneskes bevidsthed. Samtidig var der opstået moderne nationalstater med nye samfundsstrukturer, hvor kirke og stat blev adskilt, og det skabte helt nye rammer for den enkeltes liv.

Det er meget kort skitseret den historiske baggrund for de moderne samfunds fremkomst. Nationalisering, kapitalisering, urbanisering, industrialisering og sekularisering er nogle af de karakteristika, som sociologer har samlet under begrebet modernitet.

Religionen i moderniteten

I denne sammenhæng er det særlig interessant at se på modernitetens betydning for religionen og mennesket. For hele forandringen af samfundsopbygning og sociale forhold har fået stor betydning for det enkelte menneskes eksistentielle spørgsmål og levevilkår. Kirken befandt sig ikke længere på den traditionelle plads i samfundet og i den enkeltes liv.

Derfor regnede forskere i mange år med, at moderniteten ville fortrænge religionen, som efterhånden helt ville miste betydning i moderne samfund og for det moderne menneske.

Sådan kom det ikke helt til at gå. Men selv om det religiøse landskab ser noget anderledes ud end for to hundrede år siden, så har religionen langt fra mistet sin betydning i de vestlige samfund. Vi kan dog konstatere, at den modernitet, som har udviklet sig i vores kultur, har ændret meget ved religionens placering og rolle, både i samfundet og for den enkelte borger.

En anden erfaring, som rokkede ved det traditionelle modernitetsbegreb, var, at nogle moderne samfund tilsyneladende udvikler sig uden behov for et brud med religionen. Det var altså ikke kun det religiøse USA, der skulle betragtes som en undtagelse i forhold til moderniteten¹.

Religiøse USA – sekulære Europa?

Den kendte amerikanske sociolog Peter Berger har sammen med religionsforskerne Grace Davie og Effie Fokas undersøgt ligheder og forskelle i religionens rolle i USA og Europa. I deres bog, som udkom sidste år på dansk, *Religiøse USA – sekulære Europa?* Et tema og variationer, undersøger de klichéen om de

Originalfoto: dreamstime.com

to vestlige samfund². Naturligvis er virkeligheden meget mere nuanceret, men alligevel står det klart, at Europa har en langt højere grad af sekularisering end resten af verden.

Berger peger på flere faktorer, som samlet set er en stor del af forklaringen på forskellene. Han taler om: adskillelse af kirke og stat, to udgaver af oplysningsprojektet, to typer intellektuelle, to typer finkultur, de institutionelle kræfter bag oplysningsprojektets magt, kirker som klassemarkører, kirker som middel til integration. Endelig sætter han også fokus på religionen under den moderne pluralismes markedsvilkår.

Pluralismens markedsvilkår

Nogle sociologer bruger begreber fra økonomisk videnskab til at forklare religiøse forskelle. Det er almen erfaring, at konkurrence på markedsvilkår kan være ansporende for en institution. Europæerne har været vant til, at kirken var et offentligt foretagende, mens amerikanske kirker lige fra begyndelsen har været afhængige af frivillige kræfter.

Det betyder altså, at når både Europa og USA har pluralismen med dens mange muligheder som vilkår, så er religionerne sat i en udfordrende konkurrencesituation, hvor amerikanerne, ifølge den økonomisk inspirerede teori, skulle have et bedre udgangspunkt end europæerne.

Den kendte sociolog Peter Berger har dog et mere pragmatisk syn på de sekulariserede europæere. Han mener bare, at vi med velvilje betragter vores kirker som offentlige goder og ikke som konkurrerende virksomheder³. Det er den historiske arv, som får os til at stole på, at kirken altid vil være der, selvom vi ikke selv tager aktivt del i den.

Konklusionen hos Berger m.fl. er altså ikke overraskende, at der er historiske, idéhistoriske og institutionelle faktorer som baggrund for europæiske sekularisering og amerikansk religiositet.

Spørgsmålet er, om der mon kunne tales om flere typer modernitet i verdens kulturer?

Multiple modernities

Den israelske sociolog Shmuel Noah Eisenstadt, som døde sidste år, mente, at de klassiske samfundstænkere, Marx, Durkheim, og til en vis grad også Weber, forudsatte, at den europæiske form for modernitet med dens specifikke forandringer i samfundets institutioner, ville være normativ for modernitetens udvikling i andre samfund⁴.

Eisenstadt, derimod, har beskrevet de meget komplekse forhold i kulturerne, som giver mange former for modernitet. Han ser på nogle afgørende aspekter, som kan tolkes forskelligt fra det ene samfund til det andet⁵. Blandt andet det socialpolitiske aspekt, hvor f.eks. den amerikanske og europæiske kultur har udformet hver deres drøm om, hvad der er det fælles bedste. Således er socialismen nærmest ikke eksisterende i USA.

Et andet vigtigt aspekt er ifølge Eisenstadt universalisme. Han peger på, at europæere har deres egen version af moderniteten. Den specielle europæiske, vestlige, kristne universalisme er præget af arven fra oplysningen. Og der er andre kulturspecifikke forhold, som har spillet ind og været medvirkende til, at Europa fik en sekularisering i kølvandet på moderniteten.

FORTSÆTTES SIDE 26...

”Jeg er troende... ...men fandme ikke

Overskriften er et citat, som har dannet baggrund for titlen på en Ph.d. af Ina Rosen om moderne menneskers tro eller mangel på samme. Er det virkelig rigtigt, at danskere som en konsekvens af sekulariseringen ikke længere tror? Eller har deres tro bare ændret karakter? Ifølge Rosens undersøgelser er det sidstnævnte, som er tilfældet. Det er både interessant, men også skræmmende læsning, hvis man holder af kirken.

Af MORTEN SKRUBBELTRANG
generalsekretær for Kirkefondet

....18

”Jeg ser mig selv som troende, og jeg går også i kirke oftere end gennemsnittet. 5-10 gange om året. Ikke at det har noget som helst at gøre med min tro!” Sådan lyder bare ét af de mange interessante citater og holdninger i Ina Rosens meget roste phd-afhandling ”I am a believer, but I will be damned if I am religious”.

Afhandlingen spørger ind til, hvordan religion og tro forstås af helt almindelige danskere, og den er baseret på interviews af en række fokusgrupper i København og omegn. Den byder på rigtig mange gode pointer og spændende læsning – eller måske ret skræmmende læsning, hvis man holder af folkekirken og regner med, at den nok skal bestå i fremtiden. For når man dykker ned i danskernes tro, så er der faktisk ikke synderligt meget, der tyder på, at det er i folkekirkens traditionelle og velkendte rammer, at folk vil føle sig bedst tilpas, men det vender jeg tilbage til sidst i artiklen.

Mangel på sprog

Først lidt om selve indholdet i undersøgelsen. Det der slog mig mest ved at læse afhandlingen, var at folk i meget høj grad mangler et sprog til at udtrykke deres tro. Der mangles ord til at beskrive religiøse tanker og tro. Ikke på grund af blufærdighed – faktisk virker det som om, folk meget gerne vil snakke om tro, men det er meget vanskeligt for dem at udtrykke sprogligt, hvad det er, de rent faktisk tror på. Alle deltagere i fokusgrupperne talte sig frem til deres personlige tro i fokusgrupperne,

og troen blev næsten altid kogt ned til den gyldne regel – at man skal opføre sig ordentlig mod andre. Det er en ret vigtig iagttagelse, at den personlige tro blev udviklet i dialog med andre – den består ikke af færdige pakker, der allerede er formuleret og endegyldigt udtænkt. Her er første udfordring til folkekirken – hvis den personlige tro udvikles i dialog med andre, hvor godt fungerer gudstjenesten så som et rum til udvikling af personlig tro? Det er jo ikke ligefrem dialogen, som fylder mest i gudstjenesten. Selvom nogen – særligt teologer – måske vil hævde, at gudstjenesten er én stor dialog mellem dig og Gud gennem bønner, salmer, læsninger og prædiken, så tør jeg godt påstå, at det ikke er sådan gudstjenesten opleves af flertallet af gudstjenestedeltagerne.

Tro, men ikke religion

Undersøgelsen peger også på, at selvom folk opfatter sig selv som troende, så bliver troen ikke til trossystemer. Det vil sige, at selvom folk opfatter sig selv som troende, så deltager de ikke nødvendigvis i nogen religion. Religion forstået som noget med fælles kerne, fælles system, fælles værdier er ikke den form for religion, der bruges af almindelige mennesker. Langt de fleste opfatter tro som noget individuelt og positivt, mens religion er institutionaliseret og ikke noget, som spiller en stor rolle for folk – det er et reservoir af ideer, man kan tage af, som man vil, ligesom følgende lille citat fra undersøgelsen viser: Mand: ”Jeg er sikker på, at hvis jeg tog alle religionerne, så ville jeg være lidt buddhist og lidt noget andet”. Kvinde: ”Man shopper lidt rundt i religionerne mere end... der er ikke kun én vej, er der?” Mand: ”Du laver din egen religion”. Kvinde: ”Du vælger hvad du kan lide fra paletten”. Mand: ”Du laver din egen definition fra hvad du kan bruge og så bliver du stærkt troende”.

religiøs!”

Ina Rosen

I'm a Believer, but I'll be Damned if I'm Religious
Lunds Universitet 2009, 189 sider

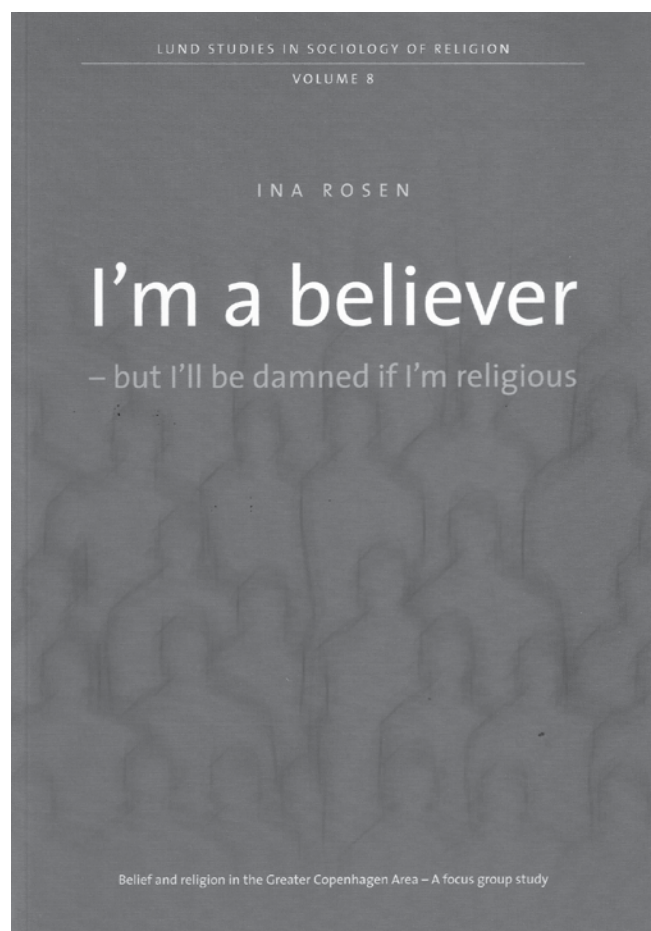
Citatet er ét eksempel på, hvordan folk shopper rundt mellem religionerne for at udforme deres egen tro. Troen bliver ikke til trossystemer, og kristendommen er nok en del af folks fælles historie, men det har intet med deres tro at gøre – undersøgelsen viser, at det er muligt at have kristne traditioner og oprigtig tro på, at de er vigtige, men overhovedet ikke tro på det kristne budskab. Så nok har folk ikke forladt folkekirken – der er stadig over 80% der er medlemmer – men de færreste ser deres medlemskab af folkekirken som noget religiøst, de er blot medlem af institutionen, og det har egentlig ikke noget med deres tro at gøre.

Der er desuden et paradoks i danskernes tro. Langt de fleste opfatter sig selv som troende, men Gud spiller ingen rolle i deres liv – selv for dem, der tror. Det er vanskeligt at forstå sammenhængen mellem danskere som troende, og så den manglende religiøsitet – troen udøves ikke i kirken, men det ser faktisk heller ikke ud til, at den udøves andre steder. Som en deltager i interviewene siger: ”Jeg går ikke i kirke. Jeg be'r heller ikke. Men jeg tror på noget større. Det er sådan, jeg føler!” Det er ikke de kristne dogmer eller hele det kristne trossystem, som folk tror på, men noget meget mere udefinerbart og individuelt, og der er en stor risiko for, at kirken og den almindelige dansker går fejl af hinanden, så længe de repræsenterer hver deres måde at tro på.

**Hvad mon der ville ske,
hvis vi tog undersøgelsens resultater
alvorligt og begyndte at indrette os på,
at folk ikke får noget trosmæssigt
ud af at gå i kirke?**

Kirkens osteklokke

Samlet set er læsningen af Ina Rosens afhandling særdeles interessant, og som jeg nævnte i begyndelsen, også ret skræmmende. Man kan vælge at blive i sin egen lille osteklokke og mene, at hun nok tager fejl og at tingene slet ikke ser så slemme ud. Folk kommer jo stadig til gudstjenester, der er stadig penge til at arrangere foredrag og koncerter for, og der både døbes, konfirmeres, vies og begraves folk fra kirkerne rundt omkring i landet. For ikke at snakke om alle de større eller mindre orga-

nisationer – som f.eks. IKON – hvor engagerede folk mødes og tager del i kirkeligt arbejdet på den ene eller anden måde.

Man kan også bruge undersøgelsen som en påmindelse om, at vi i den kirkelige verden meget ofte lever i en osteklokke. Vi laver projekter og arrangementer, der fortrinsvis henvender sig til folk, der tænker ligesom os. Vi er glade, hvis det lykkedes os at samle 50 mennesker til et arrangement, selvom man nok må konstatere, at der er en hel del flere, som vores arrangement ikke siger noget som helst og som ikke kunne drømme om at komme og deltage i noget af det, vi laver.

Hvis den tro, som udleveres i det private, er så anderledes end det trossystem, som kirken og diverse organisationer repræsenterer, så er det måske på tide at stoppe op og overveje, om det vi gør, er det rigtige. Hvad mon der ville ske, hvis vi tog undersøgelsens resultater alvorligt og tog konsekvenserne af, at folk ikke får noget trosmæssigt ud af at gå i kirke? Hvad nu hvis vi tog alvorligt, at det vi hævder er vigtigt i kristendommen, faktisk kun betyder noget for en ganske lille skare af folk? Kan vi så fortsætte, som om intet er hændt, eller er det så ikke på tide, at endnu en reformation så dagens lys?

Gad vide hvad der ville ske, hvis vi i stedet for at diskutere struktur og bygninger, begyndte at fokusere på at møde folk, hvor de er og tale et sprog, de kan forstå? Ville vi så ikke være bedre i stand til at hjælpe folk til at komme til klarhed over, hvad det er de tror på, og hvad tro i det hele taget er?

Fra religion til psykologi

DEBAT: På 20 år er NLP vokset fra ingenting til en udbredt og stadig voksende form for terapi og coaching i Danmark. Er kirken som åndelig og eksistentiel samtalepartner udkonkurreret? Hvad har kirken at tilbyde, når det handler om livsvejledning? Iben Krogsdal har lavet en Ph.d. om NLP, som er udkommet i en bogversion, der vækker til eftertanke.

Af LARS BUCH VIFTRUP
redaktør og sognepræst

”Da Gud døde, opstod mennesket”. Sådan er det blevet sagt om den omvæltning, som moderniteten har forårsaget gennem religionskritik og sekularisering. Uden Gud som forklaringens grund må mennesket selv forklare verden gennem sin egen fornuft. Det er fortællingen om menneskets storhed, men det er også fortællingen om alle de udfordringer, der følger med, og det ansvar, som det lægger over på mennesket. Hvis mennesket ikke længere bliver forklaret ud fra en guddommelig virkelighed, så er der kun mennesket selv til at forklare og bære det hele. I nærværende bog får vi et medrivende og empatisk indblik i den virkelighed, som en verden uden Gud bevirker for mange danskere.

Hvor den religiøse tro har en forestilling om en uendelig Gud derude og har et præsteskab, der formidler forholdet mellem det enkelte menneske og den guddommelige virkelighed, så er det uendelige landskab, som Gud repræsenterer i det religiøse univers nu flyttet ind i mennesket psyke som det ubevidste. Formidlerne mellem det enkelte menneske og det ubevidste er terapeuten eller psykologen. Og dem er der kommet rigtig mange af.

Alene inden for NLP, som kun udgør en lille del af det terapeutiske landskab, er der gennem blot to årtier blevet uddannet 15.000 terapeuter og coaches, hvilket forfatteren stiller op imod de 2000 sognepræster, der findes på landsplan. Krogsdal vurderer, at flere hundrede tusinder danskere har været i berøring med NLP. Dermed peger hun på et af de store paradokser i vores tid, at vi lever på en forestilling om det selvberørende og autonome menneske, der forklarer sin egen tilværelse, men på den anden side aldrig har været mere afhængige af professionelle formidlere, der skal hjælpe med at finde hoved og hale i det hele.

NLP tager sin begyndelse i 1970'ernes Californien. John Grinder og Richard Bandler fra University of California bliver optaget af den tanke, at man ved at studere særligt succesfulde

terapeuters praksis må kunne komme frem til de mønstre, der skaber succes. NLPs grundantagelse er, at man kan udskifte de indlærte tankemønstre, som ubevidst holder mennesket nede, og i stedet indsætte nye og mere succesfulde mønstre, der kan udfolde menneskets i princippet uendelige potentiale.

Myterne

NLP-terapeuterne hævder, at deres praksis ikke indeholder et verdensbillede eller et menneskesyn, men at det er et neutralt redskab, med understregning af redskab, som kan bruges af hvem som helst, uafhængig af religion og livssyn. Det kan lyde besnærende, men det er måske her, NLP for alvor har et blindt punkt. For findes den, der er neutral overhovedet? Hvorfor vil man ikke vedkende sig, at der med denne terapi også følger et menneskesyn og et verdensbillede?

Iben Krogsdal fremhæver to bagvedliggende myter, som NLP ganske vist ikke vedkender sig som sådan, da det jo blot er en neutral teknik. Det er i disse analyser, hendes position som udenforstående forsker kommer tydeligst til udtryk. Myterne er i særlig grad med til at skabe den meningsgivende ramme for NLP, og de understøtter dens ritualer. Det er hhv. den gnostiske myte og den konstruktivistiske myte.

Den gnostiske myte fortæller os, at vi har et oprindeligt selv, som vi gennem opvæksten ”glemmer”. Kultur, opdragelse og alskens ydre påvirkning gør, at vi tilsidesætter vore egne kerneværdier, unikke karaktertræk og behov, og i stedet lever ud fra de andres forventninger. Syndefaldet i den gnostiske myte ligger deri, at mennesket glemmer sin oprindelige bestemmelse i bestræbelserne på at tilpasse sig andres forventninger.

Den konstruktivistiske myte fortæller os, at vi altid er under konstruktion. Der er ikke en kernebestemmelse i det enkelte menneske, men til gengæld ejer mennesket en evne til at udfolde et stort potentiale. Op igennem opvæksten tillærer mennesket sig forestillinger om sig selv, der er begrænsende. Det glemmer, i hvilken udstrækning, det har frihed til at tilegne sig ressourcer og viden. Det glemmer sit egentlige potentiale, og

deri ligger syndefaldet i den konstruktivistiske myte.

I begge myter får vi at vide, at vi ikke lever autentisk. Vi lever vores liv på ydre krav og forventninger. Enten fordi vi har glemt vores oprindelige kerne, eller fordi vi ikke har udfoldet vores indre potentiale. Fælles for myterne er også, at det handler om at vende os indad mod os selv, for det er i den ydre verden, at farerne lur. Det er ydre påvirkninger, der begrænser. I den indre verden er der til gengæld næsten ikke grænser for, hvad der kan lade sig gøre. Og en af de spændende analyser i bogen handler om, hvordan denne vendte alting indad, bringer os i fare for at resignere i forhold til de store strukturelle og samfundsmæssige problemstillinger. Samtidig fortæller myterne os, at vi lever uautentisk og derfor har brug for hjælp til at leve autentisk. Myterne underbygger behovet for stadig selvudvikling og dermed brug af terapeuter og coaches.

Kirkens ritualer

Som præst og dermed repræsentant for de "gamle" (kristne) myter og ritualer, som ifølge Krogdøl's vurdering er blevet erstattet af terapeuter, nye myter og nye ritualer, kan det være fristende at tænke, at de andre må være helt galt afmarcheret. Men dermed afskærer vi os også for at lære noget af det, der sker.

En udvikling, som den der beskrives af Krogdøl, kunne måske få kirkerne til at overveje, om dens ritualer er tidssvarende? Er der måske behov for, at de ritualer, der giver rum for den personlige og eksistentielle samtale, som kirken også har en lang tradition for, skal styrkes? Det kunne være sjælesorgen og skriftemålet, og andre nyere former som bibliodrama og bibliolog. Og samtidig med det erkende, at der både kan være en tid til selvudvikling, og en tid til åndelig tiltale? At man forsøger at få det bedst mulige ud af sit liv gennem selvudvikling, om det er i NLP-regi eller ej, behøver ikke nødvendigvis at være i modstrid med, at man på den anden side godt kan gå i kirke og høre Guds tiltale til en. Men, hvis kirkens ritualer ikke møder det moderne menneske, hvor det er, så bliver der ikke tale om et både og. Så ender det i ren selvudvikling.

Kirkens myter

Som præst døber jeg jævnligt børn og læser i den forbindelse altid historien om Jesus, der siger, at man skal blive som et barn for at komme ind i Guds rige. Fortællingen passer som fod i hose til de nye myter. For siger den netop ikke, at der bag alle de krav og forventninger, som du dagligt skal leve op til, findes en virkelighed, der altid er større og vigtigere? Siger denne fortælling ikke også, at vi med opvæksten lærer nogle unoder, som vi i en vis forstand skal aflære os igen? Hvad adskiller egentlig den kristne myte fra de nye myter?

På den ene side handler forskellen om, at de kristne myter indgår i en gammel religiøs institution og dens ritualer, mens de

21 ••••

At leve som senmoderne menneske
er at være foranderlig,
at stå over for en fremtid
af uendelige muligheder
og at indtage den himmel,
der før var gudernes

Iben Krogdøl

nye myter indgår i ritualer (samtale, coaching, terapi), som det moderne menneske er fortroligt med. På den anden side handler det om, at den kristne myte fortæller os, at vi er båret af en fader i himlen. Barnet skal derfor ikke udvikle sig mod stadig større autonomi, men skal lære at hvile i troen på, at Gud bærer det. Heraf udspringer en frihed og en selvstændighed, som ikke er løsrevet fra fællesskabet og forpligtelsen til at hjælpe dem, der ikke er helt så selvudviklet og selvstændig, som man selv er.

Iben Krogdøl
De nye myter - Fra religion til psykologi
 Forlaget Hovedland 2011, 208 s.

Kirken skal bevæge

”Tid til liv” var overskriften på Areopagos’ sommerstævne, der i år blev arrangeret sammen med IKON og I Mesterens Lys. Deltagerne blev udfordret til at overveje forholdet mellem kristendommen, de andre livssyn og en rastløs samtid.

Af PETER FISCHER-NIELSEN
projektsekretær i Areopagos

Hvad kendetegner vores tid? Hvilke andre livstydninger trives netop nu? Og hvad er kristendommens og kirkens rolle i samtiden? Spørgsmålene kom på forskellig vis op i de foredrag, workshops og kulturelle indslag, der var på programmet ved årets Areopagos sommerstævne, der blev afholdt på Diakonissestiftelsen, Frederiksberg, fra den 12. til 14. august. De cirka 120 deltagere blev udfordret på mange planer.

Kirke i en centrifugal kultur

Den svenske religionspsykolog, præst og forfatter Owe Wikström, gav under sit foredrag den store samtidsanalyse. Han tegnede et nærmest dystopisk billede af et rastløst, teknologiseret, kommercialiseret og individcentreret samfund, hvor folk døjer med stress både i forhold til arbejde og familie, og hvor mange længes efter dybde, alvor og sand lykke. En centrifugal kultur, hvor folk slynges væk fra deres indre kerne og har svært ved at finde fred.

I en sådan tid skulle man synes, at der var behov for en kirke, der kan lede mennesker til dybere erkendelser af tilværelsen

og tilbyde et alternativ til kommerciel lykke. Men kirken har det som bekendt heller ikke let, og mens på den ene side en mere løs og ikke-institutionaliseret spiritualitet vokser frem, og på den anden side visse fundamentalistiske kræfter også har succes, kæmper den brede kirke med en generel træthed over autoriteter og et mediebillede præget af stereotype forestillinger om, hvad en kirke er.

Plads til mysterier

Hvad er kirkens redning i en sådan tid? Wikström slog et slag for æstetikens teologi som en vej frem for en kirke i krise. I Nordeuropa, hvor vi har en meget kognitiv tilgang til det religiøse, risikerer vi at forklare mysterierne ihjel. Eller som en ortodoks munk engang sagde til Wikström: ”Jo mere du prøver at forklare et mysterium, jo mere ødelægger du mysteriets kraft.” I stedet for altid at skulle forstå alting med hjernen, kunne vi øve os i at lade kirken være et rum, hvor der er plads til mysterier, hvor nadveren ikke skal gribes med forstanden men med hjertet, hvor kirkerummets arkitektur, udsmykning og orgelets brusen må få lov at kalde længselstårer frem, og hvor et tændt

Fotos: Kirsten Grube

stearinlys eller en meditation foran et ikon kan supplere eller ligefrem erstatte bøn med ord.

Sommerstævnet fulgte delvis Wikströms opfordringer. Selvom der var mange hjerneaktiviteter, var der også programpunkter, der appellerede til sanserne og en ikke-kognitiv spiritualitet. Morgenandagterne og de liturgiske aftenmeditationer gav ro, minipilgrimsvandring i Frederiksberg Have ligeså, og to meget forskellige koncerter lagde med musik og poesi på hver sin måde op til en indre rejse.

Når zen møder Jesus

Men aktiv refleksion og dialog er også en vigtig del af et Areopagos sommerstævne. Søndag formiddag bød på en dialog mellem Areopagos' landsformand Jesper Nymann Madsen og zen-mester Denko John Mortensen. Samtalen afslørede, at hvor der nok er mange ligheder mellem et kristent og et buddhistisk livssyn, er forskellene heller ikke ubetydelige. Denko opfattede Jesus som en mester, der havde opnået oplysning, men som dog blot var et menneske. Han fandt Bibelen interessant, selvom han mente, at Jesu budskaber var blevet forvrænget i den re-

daktionelle proces, og han beklagede også, at eksempelvis Thomasevangeliet ikke var kommet med i sin tid. Jesper derimod kunne lade sig inspirere af den buddhistiske meditationspraksis og fandt også stof til eftertanke i dele af den buddhistiske filosofi, men kunne ikke acceptere buddhismens manglende gudsforestilling og dermed også manglen på distinktion mellem Skaberen og det skabte.

Sommerstævnet samlede danskere, nordmænd og enkelte kinesere med interesse for religionsmøde og mission i Danmark, Norge og Asien. Mangfoldige forståelser og opfattelser var repræsenteret, og folk er givetvis rejst hjem med forskellige indtryk. Stævnet satte fokus på samtidens religiøse udfordringer og vigtigheden af at være en både bevægelig og velfunderet kirke i en pluralistisk tid. At det er en vanskelig udfordring siger sig selv. Derfor vil der også være et nyt sommerstævne næste år.

Dialog

er en essentiel del af det kristne liv

Af LOUISE BUCH VIFTRUP

formand for IKON, projektleder i kvarterløftsprojekt i Skanderborg og cand.theol.

Jeg er som kristen sendt ud. Jeg er sendt ud i livet, ud i relationer til andre mennesker, ud i samfundet, ja ud i den mangfoldige virkelighed, som er formet af Guds skabende hænder. For mig er det afgørende i kristendommen og Jesu liv som et udtryk herfor, at vi som kristne aldrig må lukke os inde i en boble, men skal gå ud og levendegøre den kærlighed, vi har fået af Gud. Det gør vi ikke alene, men det gør vi altid i en relation til et andet menneske. Når jeg kigger på Jesu liv, er det altid iøjnefaldende og ofte meget provokerende, at han bryder den ene grænse efter den anden. Jesus holdt sig aldrig indenfor de menneskeskabte og kulturelle grænser, men udfordrede dem konstant. Kristendommens ”udfarende” karakter og Jesu grænsesprængende adfærd er den primære inspiration til, at jeg tror og mener, dialog med mennesker af en anden religion er en helt essentiel del af det kristne liv. Vi er ikke sendt ud for at blive indenfor den kristne kreds – denne kreds er menneskeskabt og vi er uenige om, hvor grænsen for den går. Vi er altså sendt ud for at være i relation til alle mennesker – også dem med en anden tro.

Uddrag af et blog-indlæg skrevet til Økumenisk Ungdoms web-site. Læs hele blog-indlægget på www.okumeni.eftertanke.dk.

Foto: Lene Skovmark

Generalforsamling i IKON

7. oktober kl. 17-21.30

Nyt missionssyn? IKONs 20-års jubilæum 2012

En dag, der ikke mindst vil bære præg af diskussion og mulig vedtagelse af et nyt missionssyn og debat om, hvordan IKONs 20-års jubilæum kan blive fejret bedst muligt.

Kom og sæt dit præg på IKONs fremtid!

Sted: Nørre Allé 29, 8000 Århus C

Tilmelding: ikon@ikon-danmark.dk eller 30 20 02 80

Læs mere på www.ikon-danmark.dk

Pilgrimsrejse til Indien

med Bibliodrama og religionsdialog 15-29 januar 2012

En usædvanlig, spændende og udviklende kombination af bibliodrama og religionsdialog gør denne studietur til en hel særlig rejse, der både går ind i sjælen og ud i mødet med andres religiøse og spirituelle traditioner. I bibliodramaet møder man sin egen og de andre deltagers tro med udgangspunkt i de bibelske fortællinger. I religionsdialogen forholder man sig til sin tro i mødet med de andre religioners tro. Bibliodrama er en indre rejse, hvor vi i mødet med bibelske beretninger og personer møder os selv i relationen til de andre, der spiller med. Det er ikke et skuespil eller drama, hvor vi får tildelt roller og skal øve os i fastlagte replikker. Det er tværtimod os, der bliver spillet af teksten og personerne, og således oplever og erfarer vi vores eget liv og vores tro og spiritualitet fra nye perspektiver. Det er ikke helt til at forestille sig, før man selv har prøvet. Læs mere om turen og bibliodrama på: www.liv-i-samspil.dk

Omdrejningspunktet er Quo Vadis i Tiruvannamalai

Quo Vadis er et kristent center for religionsdialog,

som ligger midt i en pulserende religiøs mangfoldighed. Her kan man møde indere og vesterlændinge fra forskellige religiøse og spirituelle traditioner, om det er i den hyggelige Roots Café eller til et af de mange arrangementer. Quo Vadis er et samarbejde mellem Danmission og Arcot-kirken. Fra Tiruvannamalai foretages en ekskursion til Shantivanam, et kristent ashram grundlagt af benediktinermunke. Her mødes kristen og hinduistisk spiritualitet, og vi følger til dels ashrammens daglige rytme. Sidste destination før hjemrejse er den gamle franske koloniby Pondicherry, hvor vi besøger Auroville og Sri Aurobindos ashram og får tid til afslapning og shopping.

Forberedelse og rejseform

Gruppen vil mødes lørdag den 3. dec. kl. 11-17 i Århus til en forberedelsesdag, hvor vi giver nærmere praktisk information om turen, afklarer forhold omkring visum og vaccination og lærer hinanden at kende. Vi rejser som gruppe og vil dele tanker og erfaringer med hinanden. Undervejs vil der også være lejlighed til at gå på opdagelse alene. Rejsen

foregår ganske komfortabelt efter indisk standard, selvom det for danskere kan opleves udfordrende. Vi rejser i egne busser. Overnatningerne vil generelt være simple, men det er rent på ashrams. Forvent en stor og anderledes oplevelse, snarere end stor luksus. Du skal være ved almindelig godt helbred, og det er en fordel, hvis du kender til spirituel praksis (f.eks. retriæte, kristen meditation, bibliodrama).

Rejseledere:

Ele Bonde arbejder med bibliodrama og familieopstilling og uddanner selv i bibliodramaledelse. Hun har de seneste to år været på Quo Vadis med bibliodrama og vejledning for medarbejdere og gæster. **Steen Bonde** er hospitalspræst og tidligere formand og generalsekretær for IKON og har arbejdet med religionsdialogen i mange år. **Nicolaj Stubbe Hørlyck** fra Quo Vadis er præst, og har boet i Indien de seneste tre år. **Agnete Holm** arbejder som Dialogkonsulent på Danmission og har i de sidste 8 år arbejdet sammen med Arcot kirken om Quo Vadis Dialogcenter.

ARRANGØRER:
Danmission og IKON

ANTAL DELTAGERE:
max 12

PRIS:
ca. pris 13.000 kr.
afhængig af flybilletter.

TILMELDING:
senest d.15. oktober 2011 til IKON:
ikon@ikon-danmark.dk

NÆRMERE INFORMATION, KONTAKT:
Ele Bonde
ele@elebonde.dk
86 11 53 45 / 51 15 56 58

Louise Buch Viftrup,
louiseviftrup@gmail.com
26 21 13 76

Agnete Holm
agh@danmission.dk

Det åbne land

I den kristne spirituelle tradition findes en rig kilde af visdom og praktiske råd på vejen mod at finde Gud og blive helt menneske. I "Det åbne land" findes foredrag, retrætedage og workshops om kristen spiritualitet. Tilbuddene gælder den enkelte og til kirken, institutioner og foreninger.

- Afholdelse af en retrætedag i din menighed
- Workshops om dialog og kristen spiritualitet
- Temadag om Kristuskransen
- Foredrag om kirkens møde med den åndelige søgen

På min hjemmeside findes også artikler om teologisk refleksion.

Læs mere på www.aabentland.dk

Lene Skovmark, sygeplejerske og cand.theol.
Kontakt: Tlf: 2836 1176 / mail: lenes@aabentland.dk

Beklagelse og rettelse

Jeg skal på redaktionens vegne beklage, at vi i sidste nummer af magasinet IKON (nr. 75) i redaktionsprocessen har foretaget ændringer i artiklen, Med Kierkegaard i hvælfiskens bug af Vibeke Fogh, som ikke var i forfatterens ånd, og grundet en fejl har trykt en udgave, hvor der manglede et par meget væsentlige afsnit. Det drejer sig om to afsnit (bortredigerede tekster i kursiv):

1. [...] Det er først nu i min høje alderdom, at det er gået op for mig, hvem Søren Kierkegaard var. *At han var en apostel, en efterfølger i ånd og kraft af den Jesu discipel, som traditionen har kaldt Johannes [...]* (s. 20 øverst).

2. [...] disse ord var for ham, som for Job før ham, blevet "ord uden mening", "rygter om Gud" uden rod i erfaringen.

Det må være derfor, at han, når han i 1849 beslutter sig til i de "Gudelige Taler" at beskrive sin egen gudserfaring, lægger det "christelige" bag sig, og samtidig i værket "Sygdom til Døden" lader sit pseudonym Anti-Climacus berette, hvordan denne sygdom kan helbredes, og hvordan et menneske således kan dø, mens han lever, og leve, skønt han dør. Og det er også i dette værks slutning, at han i et helt særligt afsnit 'under Ansvar paa høieste Sted' fordrister sit til – næsten – at overvinde sin forargelse og i jeg-form underskriver sig med det navn, der var hans: 'Den, som var Ham nærmest og stod Ham nærmest' (s. 24, 1. spalte nederst).

Jeg mener at forstå, at Søren Kierkegaard fra dette tidspunkt kun ventede på den rette lejlighed til at sige det samme ligeud [...]

Lars Buch Viftrup, redaktør

Eisenstadt konstaterer, at de divergerende forhold fører til fremkomsten af forskellige moderniteter og bruger udtrykket multiple modernities. Forståelsen af modernitet udvikler sig derfor løbende ”langt ud over den homogene og dominerende vision af moderniteten, som var fremherskende i 1950’erne” (citatet oversat fra eng. af red.).⁶

Sekularisering var nok alligevel ikke så uløseligt forbundet med modernitet, som det var antaget fra begyndelsen?

Sekulariseringsparadigmet

Mange modernitetstyper opstår altså i vores verden i dag. Og hvordan ændrer det så ved opfattelsen af forbindelsen mellem modernitet og sekularisering?

Den gængse opfattelse, at de europæiske samfund er blevet sekulariserede, fordi de er moderne, får Berger m.fl. til at stille spørgsmålet: Er Europa sekulariseret, fordi det er moderne, eller er Europa sekulariseret, fordi det er europæisk?

Berger og hans medforfattere konkluderer, at der ikke er nogen organisk forbindelse mellem sekularisering og modernitet. De gør dermed op med det, de kalder for et sekulariseringsparadigme⁷, som var specifikt inspireret af europæiske forhold.

Så modernitet er altså ikke lig med sekularisering. Der er tilsyneladende plads til religion i en moderne verden. Måske mener moderniteten i virkeligheden slet ikke noget om religion?

Den nye modernitetsopfattelse indrømmer altså en plads for religionen. Der er ikke noget i vejen for, at modernitet og religion kan sameksistere. En vigtig følgeslutning heraf er også, at religionen derfor ikke behøver være i opposition til moderniteten.

Dialog - et nøgleværktøj i moderniteten

Opfattelsen af modernitet er igennem årene blevet udvidet, nuanceret og afgrænset. En vigtig justering, som vi kan have med i baghovedet, når vi forholder os til religion i en moderne dagligdag og verden. Vi kan holde fast i, at religion og moderne livsformer fint kan eksistere side om side. Men religion kan godt mene noget om modernitetens livsbetingelser, og omvendt sætter moderniteten nogle grundvilkår op for religionens eksistens:

- 1) Et moderne samfund kan både være overvejende sekulært, eller præget af religiøsitet.
- 2) Men i modernitetens oplyste samfund er der en indbygget pluralisme, så der er flere religioner og overbevisninger i udbud, herunder også den antireligiøse eller ateistiske holdning.
- 3) Det betyder, at religionen bliver et valg for den enkelte.

Hele den nye baggrundsviden om forholdet mellem religion og modernitet kan åbne for en ændret tilgang til mange aktuelle forhold. For eksempel til ikke vestlige samfund på vej mod moderniteten. Til religiøse antimoderne holdninger. Og til religionerne i ”det offentlige rum”, som det udtrykkes. For religionerne må markere sig og gøre opmærksom på sig selv for at kunne blive den enkeltes tilvalg.

I det hele taget er religionen nødt til at kommunikere tydeligt, dialogisk, og til tider måske konfronterende. Det er derfor nemt at se, hvorfor religionsdialog er fuldstændig essentiel i moderne samfund. En forening som IKON - og alle ikonitter - har et kæmpe forspring i forhold til moderniteten. Med dialogen som værktøj er man godt klædt på til at møde modernitetens udfordring til religionen.

NOTER

- 1 Grace Davie har da også vendt opfattelsen på hovedet i sin bog fra 2002, *Europe: The Exceptional Case: Parameters of Faith in the Modern World*, hvor hun skriver om Europa som undtagelsen i forhold til USA, Latinamerika, Afrika, Sydkorea og Filippinerne.
- 2 Forlaget ANIS 2010.
- 3 Berger 2010 p. 52.
- 4 Eisenstadt 2000, *Multiple Modernities* p. 1.
- 5 Eisenstadt på Holberg Symposium 2006. Video Youtube 13/11-2010.
- 6 Eisenstadt, 2000 p. 24: ”Not only do multiple modernities continue to emerge [...] but within all societies questionings and reinterpretations of different dimensions of modernity are emerging. The undeniable trend at the end of the twentieth century is the growing diversification of the understanding of modernity, of the basic cultural agendas of the different modern societies – far beyond the homogenic and hegemonic visions of modernity prevalent in the 1950s.”
- 7 Berger m.fl. 2010 p. 9.
- 8 Aarhus Universitetsforlag, 2008.
- 9 www.unipress.dk, Politikens anmeldelse af Schantz 2008.

•••26

Det er den historiske arv, som får os til at stole på, at kirken altid vil være der, selvom vi ikke selv tager aktivt del i den

Areligiøs, ikke antireligiøs

Idéhistorikeren professor Hans Jørgen Schantz taler i sin bog, *Modernitet og religion*, om ”modernitetens selvindskrænkning”⁸. Moderniteten er i dag ikke længere ”et projekt”, men forekommer med en hverdagsagtig selvfølgelighed. Det har givet en bevidsthed om, hvad moderniteten kan og ikke kan. Vi får svar på en masse pragmatiske spørgsmål i moderniteten. Men det er en stor misforståelse, skriver Schantz, at vi som moderne mennesker skulle holde op med at stille eksistentielle spørgsmål til tilværelsen, og at moderniteten kan og skal besvare dem.

Schantz får dermed afgrænset moderniteten og skaber et rum til det religiøse. Som en anmelder i *Politiken* rammende udtrykker det, så er moderniteten ikke ”antireligiøs, men areligiøs”⁹.

THEOLOGII FARTEN

KLUMME AF EVA BERNHAGEN

Hvorfor er den indre dialog vigtig?

Vi tænker, taler og forstår i modsætninger. Ved hjælp af vores kognitive logik. Det opdrages vi til, det er det sprog, som verden, samfundet vil promovere, fordi det er nemt at navigere efter. Men sæt nu, at sandheden er i enheden. At Gud meddeler sig til mig som kristen den ene dag og til min muslimske trosfælle den næste, og at disse meddelelser er udtryk for enhed i Guds væsen, at der er overensstemmelse og ikke modsætning imellem Guds meddelelser til os. Når jeg siger, at jeg tror på Jesus Kristus, så er det ikke en sætning som kun forstås som modsætning til andres tro på den Gud, som de kender. Gud, som jeg kender ham, formidler ikke modsætninger, men overensstemmelse. Det stod klart for mig tidligere på sommeren.

27....

"Hvilken Gud taler du om?" - dette spørgsmål blev stillet til et menneske, der i religionsdialog forsøger at gøre op med måden at tale om Gud på i logiske modsætninger - og svaret var endnu et spørgsmål: Er kærligheden, som en mor i Afrika elsker sit barn med, større, end den kærlighed en europæisk mor elsker sit barn med? Hvilken kærlighed er størst?

Dette spørgsmåls kompleksitet er en glimrende indgangsvinkel til den indre dialog. Her er der ingen nemme svar, end sige spørgsmål. Her forsøger jeg at komme ud over mit kognitive logiske tankesæt. Min indre dialog begynder, hvor jeg udfordres til at tænke ud over min tradition, min religions særkende. Her beder jeg Gud om hjælp til at rumme det, der for mig fremstår som de logiske modsætninger, verden er indrettet i, for at jeg sprogligt kan navigere i den. For Guds vilje med os må da være hinsides enhver sproglig betydning og kontekst?

Tag nu et af de prædikater vi kristne ynder at sætte på Jesus: Guds søn. Jeg har det rigtig svært med, at andre bærer den titel. Eksempel: den afdøde indiske guru Sai Baba, som hævdede at være Guds søn. Jeg tror ærligt talt ikke, at Jesus ville have noget problem med at dele titlen med Sai Baba. Snarere er udfordringen for min indre dialog, at jeg presser den andens tro på Gud - altså ham, der ikke kan se noget problem i, at Sai Baba siger om sig selv, at han var Guds søn - ind i en meget lille kasse. Her skal den indre dialog tjene som vejledning for mig, så jeg ikke lukker mig for den sandhed om sig selv, som Gud formidler til mig gennem den anden.

Den indre dialog er vigtig, fordi den har styrke til at rumme sprogets og tankens modsætninger. Det er her, at Gud meddeler sin vilje til os, i overensstemmelse med enheden i sit væsen. Uden udfoldelsen af den indre dialog ville den ydre dialog bestemt have trange kår.

IKON har brug for en gave fra dig

IKON lever af et stort frivilligt engagement. For at opretholde dette har vi brug for en administration. Derfor har vi brug for så mange gaver som muligt. Så giv en gave – stor som lille og vær med til at støtte IKONs arbejde.

IKON - på vandring i grænselandet

Som Jesus vil vi krydse grænser for at opbygge relationer på tværs af religiøse forskelle og samtidig være vores eget livssyn tro. Derfor tager vi sammen ud på vandring for at møde den religiøst og spirituelt anden.

IKON - et kristent eksperimentarium for religionsdialog

Vi laver nye og innovative projekter, har højt til loftet og uddanner mennesker til at arrangere dialogarbejde. På den måde er IKON en fødekæde til dialogarbejde i lokale kirker og andre kirkelige foreninger.

Giv en gave og træk det fra i SKAT

Hvis du giver for mere end 500 kr. om året, kan du trække det fra i skat. Du skal give IKON dit cpr.nr., så vi kan indberette det til SKAT. Lav evt. en fast gave-aftale på eksempelvis 150 kr. om måneden – send blot en e-mail til IKON med dine oplysninger.

IKONs Københavneretværk er skabt

Bliv en del af et netværk i København. Det tager på ekskursioner til religiøse og spirituelle miljøer, deler oplysninger om dialogaktiviteter i København og omegn og skaber fælles rum for refleksion over mødet med mennesker med forskellig tro.

Henvend dig til Sarah Lodberg: sarah.lodberg@gmail.com

Dialogekspeditionen søger unge til verdens bedste volontørprojekt

Dialogekspeditionen er en rejse til det fascinerende Asien, der er et kontinent præget af religiøs mangfoldighed. Omdrejningspunktet for rejsen er den religiøse dialog og mødet med mennesker fra Hong Kongs pulserende liv og Sydindiens dybe spiritualitet.

Vi søger deltagere til en 4-mdrs. forårsekspedition 2012

Rute: Danmark-Indien-Hong Kong-Danmark

Tidspunkt: Fra februar til start juni

Alder: min. 22 år

Læs mere på www.dialogekspeditionen.dk